

[૧૯]

*
*
*
*
*
*
*

હે જિનવર ! તમે સત્યપુરુષ છો મોક્ષતણા પુરુષાર્થી,
સાધક જીવો સેવે તમને, આત્માના થઈ અર્થી;
પ્રભુજી તારા સેવક કદિયે સ્ત્રી-અવતાર ન પામે,
ભવભ્રમણનો અંત કરીને પદવી સિદ્ધની પામે.

*
*
*
*
*
*
*

હે ભગવાન મલ્લિનાથ ! આપ પરમ પુરુષ છો. આપનું આ પવિત્ર પુરાણ ભક્તિપૂર્વક જે ભવ્યજીવ સાંભળશે તેને ચૈતન્યધર્મની આરાધના જાગશે ને સંસારમાં સ્ત્રીપર્યાયનો છેદ થઈ જશે. અહા, ચૈતન્ય-પરમપુરુષની પ્રતીત કરનાર ધર્મીજીવને સ્ત્રીવેદનું બંધન કદી થતું નથી, તો પછી અનેક પૂર્વભવોમાં રત્નત્રયસહિત ચૈતન્યની આરાધના કરનારા તીર્થંકર-મહાત્માને સ્ત્રીપર્યાય હોવાની વાત જ કેવી ? અરે, તીર્થંકર જેવા મહાપુરુષને 'સ્ત્રી' કહેવી એ તો તેમની કેવી આસાતના છે ? સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે દ્રવ્યસ્ત્રીવેદનો ઉદય માત્ર પાંચમા ગુણસ્થાન સુધી જ હોય છે, અને ભાવસ્ત્રીવેદનો ઉદય નવમા ગુણસ્થાનસુધી જ હોય છે, તેનાથી ઉપરના ગુણસ્થાનોમાં દ્રવ્યથી પુરુષવેદીપણું અને ભાવથી અવેદીપણું હોય છે.

હે પ્રભો મલ્લિનાથ જિનેશ ! આપનું પવિત્ર જીવન પૂર્વભવોથી જ રત્નત્રયવડે અલંકૃત હતું, તેથી સ્ત્રીવેદ વગેરે અશુભ પ્રકૃતિઓ—કે જે મિથ્યાદષ્ટિ જીવોને જ બંધાય છે, તે આપનાથી અત્યંત દૂર હતી. આપના આરાધક-જીવનની ઓળખાણ અને તેનું ચિંતન કરનારા જીવો દેવ-ગુરુસંબંધી મિથ્યાત્વના શલ્યને મલ્લની જેમ ચૂરી નાંખે છે, સમ્યક્ત્વ પ્રગટ કરે છે. આપને તો સ્ત્રીપર્યાય ન હતી, પરંતુ જે સ્ત્રી આપની પ્રતીત કરે તેને પણ ભવિષ્યની સ્ત્રીપર્યાયનો સર્વથા છેદ થઈ જાય છે.

હે ભગવાન ! આપે અનુત્તર વિમાનમાંથી અહીં અવતાર લીધો છે. અનુત્તરવિમાનમાં બધા સમ્યક્દષ્ટિ દેવો જ વસે છે, અને ત્યાંથી આવનાર કોઈ જીવ સ્ત્રીપર્યાયમાં કદી અવતરતો નથી. હે દેવ ! આ મહા જૈનસિદ્ધાંતને શું આપ પણ તોડી શકો છો ?—નહીં, કદી નહીં. તો પછી મૂર્ખજીવો આપને 'સ્ત્રી' કઈ રીતે માને છે ? શું તે અબુધજીવોને સમ્યક્ત્વની આરાધનાના ફળની ખબર નથી ?

શું તેમને તીર્થંકરત્વના મહાપુણ્યની ખબર નથી ? તીર્થંકરત્વના મહાપુણ્યની સાથે સ્ત્રીપણાના તૂચ્છ પાપનો ઉદય કદી ન હોય; છતાં 'આપ સ્ત્રી હતા' એમ જે દુર્બુદ્ધિ માનશે તેને સંસારમાં કોણ જાણે કેટલીયે સ્ત્રીપર્યાયો ધારણ કરવી પડશે !

હે પરમપુરુષ તીર્થંકર મલ્લિનાથ ! આપ તો અમારા ઈષ્ટદેવ છો; તેથી જીવોને મિથ્યાભાવોથી છોડાવનાર ને રત્નત્રયની આરાધનામાં જોડનાર આપનું સમ્યક્જીવન અહીં ભક્તિપૂર્વક કહું છું.

ભગવાન મલ્લિનાથ-પૂર્વભવ : વિદેહમાં વૈશ્રવણરાજા

જંબુદ્વીપના વિદેહક્ષેત્રમાં વીતશોકા નામની એક સુંદર નગરી છે. મોક્ષાભિલાષી ધર્માત્માઓથી ભરેલી તે નગરીમાં ઊંચા ઊંચા જિનમંદિરો ઉપર ફરકતી ધર્મધ્વજા જાણે કે દેવોને સાદ પાડી રહી છે, કે હે ભાઈ દેવો ! દેવલોકમાં તમને મોક્ષ ન પ્રાપ્ત થતો હોય તો તે પ્રાપ્ત કરવા અહીં આવો. આ નગરીમાં કેવળી-ભગવંતો સદાય વિચરે છે ને મોક્ષના દરવાજા સદાય ખુલ્લા છે.

તમને પ્રશ્ન થશે કે આવી સુંદર નગરીના રાજા કોણ હશે ? સુંદર નગરીના રાજા પણ સુંદર જ હોય ને ! તીર્થંકર મલ્લિનાથના આત્મા પોતે પૂર્વભવમાં આ મનોહર વીતશોકા નગરીના રાજા હતા....તેમનું નામ હતું વૈશ્રવણ : તેઓ આત્માને જાણનારા હતા, ને તેમનું ચિત્ત સદા રત્નત્રયની ભાવનામાં લીન રહેતું. એક વખત તેઓ રાજસભામાં બેઠા હતા, ત્યાં ઉદ્યાનનો માળી આનંદપૂર્વક આવીને કહેવા લાગ્યો-હે સ્વામી ! હું એક ઉત્તમ વધામણી લાવ્યો છું. આપણી નગરીના ચંદનવનમાં આજ સુગુપ્તિ નામના મહાન મુનિરાજ પંધાર્યા છે; જેમ સાધકજીવોના બગીચા રત્નત્રય-વડે ખીલી; ઊઠો તેમ આખું ઉદ્યાન મોસમ વગર પણ કેરી વગેરે સુંદર ફળ-ફૂલોથી અત્યંત ખીલી ગયું છે. તે સાંભળતાં જ અત્યંત હર્ષિત થઈને રાજાએ આનંદભેરી વગડાવી ને નગરજનો સહિત ધામધૂમથી મુનિરાજની વંદના કરવા આવ્યા. શ્રી મુનિરાજે તેને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું-હે રાજા ! તમને મોક્ષના કારણરૂપ રત્નત્રય-ધર્મની વૃદ્ધિ હો.

મુનિરાજના આશીર્વાદથી રાજા પ્રસન્ન થયા અને કહ્યું -હે પ્રભો ! આપના શ્રીમુખથી રત્નત્રયધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળવાની યાહના થઈ છે, તો કૃપા કરીને રત્નત્રયનું સ્વરૂપ સંભળાવો.

મુનિરાજના શ્રીમુખથી જાણે અમૃત ઝરતું હોય-તેમ વાણી નીકળી : હે રાજા ! સાંભળો ! અનેક

પ્રકારનાં દુઃખોથી ભરેલો આ સંસાર, તેનાથી છોડાવીને અનંત સુખના ધામ એવા મોક્ષને પમાડે તેનું નામ ધર્મ છે. તે ધર્મ એટલે કે મોક્ષમાર્ગ, સમ્યગ્દર્શન—સમ્યગ્જ્ઞાન—સમ્યકચારિત્ર એવા ત્રિરત્નસ્વરૂપ છે; તેને ઓળખીને તેનું આરાધન કરો.

રાજાએ કહ્યું : પ્રભો ! તે રત્નત્રયધર્મમાંથી પ્રત્યેક ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળવાની આકાંક્ષા છે.

શ્રી મુનિરાજે કહ્યું : સાંભળો ! રત્નત્રયમાં સૌથી પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન છે. સર્વજ્ઞ—વીતરાગ જિનવરદેવ, નિર્મોહી ગુરુ અને જીવ—અજીવાદિ સાત તત્ત્વોનું સ્વરૂપ બરાબર ઓળખીને, તેમાંથી સારભૂત (ભૂતાર્થ) પોતાના શુદ્ધાત્મતત્ત્વની અનુભૂતિ કરવી તે સમ્યગ્દર્શન છે. ‘શુદ્ધનય ભૂતાર્થ છે’ એટલે કે શુદ્ધનય અને તેના વિષયરૂપ શુદ્ધાત્મા, તેને અભેદ કરીને ‘ભૂતાર્થ’ કહેલ છે, ને તે ભૂતાર્થનો આશ્રય કરનાર જીવ સમ્યગ્દર્શિ હોય છે. (ભૂયત્યમસ્સિદો ખલુ સમ્માઈઠ્ઠી હવઈ જીવો ।)

તે સમ્યગ્દર્શનના આઠ અંગ છે :-

- ૧. તલવારના તીખી ધાર જેવો શ્રેષ્ઠ જિનમાર્ગ, તે સન્માર્ગ છે, તેમાં કોઈ શંકા વગર નિશ્ચલ રુચિ કરવી તે નિઃશંકતા—અંગ છે. (૧)
- ૨. ધર્મના ફળમાં સંસારસુખની વાંછા ન કરવી, કોઈપણ વિષયોમાં (પુણ્યફળમાં) સુખ ન માનવું—તે નિઃકાંક્ષા છે. (૨)
- ૩. મલિન શરીરાદિને દેખીને ધર્માત્મા પ્રત્યે ઘૃણા ન કરવી પણ તેના ગુણોમાં પ્રીતિ કરવી, તે નિર્વિચિકિત્સા છે. (૩)
- ૪. સુખકર એવો જિનમાર્ગ, અને દુઃખકર એવા અન્ય મિથ્યા માર્ગો, તેમનું સ્વરૂપ ઓળખવું ને મિથ્યામાર્ગમાં કોઈ પ્રકારે સમ્મતિ ન દેવી કે તેની પ્રશંસા ન કરવી, તે અમૂઢદર્શિ છે. (૪)
- ૫. સાધર્મીના અવગુણને ઢાંકવા, વીતરાગભાવરૂપ જિનધર્મની વૃદ્ધિ કરવી; તથા ધર્મની કે ધર્માત્માની નિંદાના પ્રસંગને યોગ્ય ઉપાય વડે દૂર કરવો તે ઉપગૂહન છે. (૫)
- ૬. તીવ્રદુઃખ વગેરે કોઈ પણ કારણે, પોતાનો કે પરનો આત્મા ધર્મમાં શિથિલ થવાનો પ્રસંગ ઊભો થાય તો, વૈરાગ્યભાવના વડે તથા જિનધર્મના મહિમા વડે તેને ધર્મમાં સ્થિર કરવો તે સ્થિતિકરણ છે. (૬)
- ૭. પોતાના સાધર્મી ભાઈ—બહેનો પ્રત્યે હૃદયમાં ઉત્તમ ભાવ રાખીને તેમનો આદરસત્કાર કરવો તે વાત્સલ્ય છે. (૭)
- ૮. પોતાની શક્તિવડે જૈનધર્મની શોભા વધારવી; અજ્ઞાનને દૂર કરીને અને સમ્યગ્જ્ઞાનનો મહિમા પ્રસિદ્ધ કરીને જિનશાસનને દીપાવવું તે પ્રભાવના છે. (૮)

—આ પ્રમાણે મુનિરાજે આઠઅંગ સહિત સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું.

પછી વૈશ્રવણ રાજાએ કહ્યું : હે સ્વામી ! સમ્યગ્દર્શનના આઠ અંગ અને તેનો મહિમા સાંભળતાં ઘણી પ્રસન્તા થઈ; હવે સમ્યગ્જ્ઞાનનું અને તેના આઠ અંગોનું સ્વરૂપ કૃપા કરીને કહો.

❖ સમ્યગ્જ્ઞાન અને તેનાં આઠ અંગ ❖

શ્રી મુનિરાજે કહ્યું : જિનમાર્ગના દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર, તથા તેમના કહેલાં જીવાદિ નવતત્ત્વો, તેનું સ્વરૂપ ઓળખીને, પરભાવોથી ભિન્ન અને નિજભાવોથી પરિપૂર્ણ એવા, પોતાના જ્ઞાનમય શુદ્ધાત્માની અનુભૂતિરૂપ જ્ઞાન તે સમ્યગ્જ્ઞાન છે. સમ્યગ્દર્શનની સાથે જ આવું સમ્યગ્જ્ઞાન નિયમથી હોય છે. તે સમ્યગ્જ્ઞાન આઠ પ્રકારના વિનયથી શોભે છે :

(૧) શબ્દની શુદ્ધિ, (૨) અર્થની શુદ્ધિ, (૩) શબ્દ તેમ જ અર્થ બંનેની શુદ્ધિ, (૪) યોગ્યકાળે અધ્યયન, (૫) ઉપધાન અર્થાત્ કોઈ નિયમ-તપસહિત અધ્યયન, (૬) શાસ્ત્રના વિનયપૂર્વક અધ્યયન, (૭) ગુરુ પ્રત્યે ઉપકારબુદ્ધિ પ્રગટ કરવી, જ્ઞાનદાતા ગુરુનાં નામાદિ ન ગોપવવાં, તે અનિહનવ, અને (૮) સ્તુતિ-પૂજા, સ્થયાત્રા વગેરે ઉત્સવો તેમ જ શાસ્ત્રપ્રચાર દ્વારા દેવ-ગુરુ-આગમનું જૈનધર્મનું બહુમાન પ્રસિદ્ધ કરવું.

આ પ્રમાણે આઠ પ્રકારનાં વિનય-આચાર વડે સમ્યગ્જ્ઞાન શોભે છે. સમ્યગ્જ્ઞાન તે અમૃત સમાન છે, તે જ મોક્ષમાર્ગ જીવની આંખ છે; સમ્યગ્જ્ઞાનચક્ષુવડે આખું જગત જણાય છે, ને વસ્તુસ્વરૂપ ઓળખીને મોક્ષમાર્ગ સધાય છે. તેનું નિત્ય આરાધન કરો.

રાજાએ પ્રસન્નતાપૂર્વક કહ્યું : હે પ્રભો ! સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક, જેનું પાલન આપના જેવા વીતરાગ મુનિવરો કરે છે એવા સમ્યકચારિત્રનું સ્વરૂપ કૃપા કરીને કહો.

❖ સમ્યક ચારિત્રનું સ્વરૂપ; તેનાં તેર પ્રકાર ❖

ચારિત્રધારી મુનિરાજે સમ્યકચારિત્રનું સ્વરૂપ બતાવતાં કહ્યું : હે રાજન્ ! સાંભળો! સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક શુદ્ધોપયોગવડે આત્મસ્વરૂપમાં લીન થવું-ચરવું તે ચારિત્ર છે. તે ચારિત્રમાં રાગ નથી. મુનિઓને આવા શુદ્ધભાવરૂપ ચારિત્રની સાથે, હિંસાદિ સમસ્ત પાપોનો અભાવ, અને અહિંસાદિ મહાવ્રતોનું પાલન હોય છે; એટલે વ્યવહારથી ચારિત્રના ૧૩ પ્રકાર છે :-

અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ (એ પાંચ મહાવ્રત); મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિ, (એ ત્રણ ગુપ્તિ); ઈર્ષ્યા, ભાષા, એષણ, આદાનનિક્ષેપણ અને પ્રતિષ્ઠાપન (એ પાંચ સમિતિ).

—સર્વસંગત્યાગી નિર્ગ્રંથ મુનિવરોને રત્નત્રયની શુદ્ધપરિણતિ સહિત આવા તેર પ્રકારનાં ચારિત્રનું પાલન હોય છે. આ સમ્યકચારિત્ર સાક્ષાત્ મોક્ષસુખ દેનારું છે; એનો મહિમા અપાર છે.

હે ભવ્ય ! આ રીતે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનું સ્વરૂપ બતાવ્યું; તે ત્રણેને તમે રાગ વગરનાં જાણો.

“સરથો જાનો ભાવા લાઈ, તીનો મેં ડી રાગા તાડી!”

હે મુમુક્ષુ જીવો ! રત્નત્રયનો અર્થિત્ય મહિમા જાણીને તેનાથી આત્માને અલંકૃત કરો. સમ્યગ્દર્શનરૂપી હારને તો ગળે લગાવો; સમ્યગ્જ્ઞાનનાં કુંડળ કાનમાં પહેરો, ને સમ્યકચારિત્રરૂપી મુગટને મસ્તક ઉપર ધારણ કરો. સિદ્ધાન્તનું સર્વસ્વ આ રત્નત્રય છે; એ જ જીવનું સાચું જીવન છે. તેમાં નિશ્ચયરત્નત્રય શુદ્ધઆત્માના જ આશ્રયે હોવાથી પરમ ઉત્તમ છે, ધ્યાનમાર્ગ વડે તેની પ્રાપ્તિ થાય છે ને તે મોક્ષનું સાક્ષાત્ કારણ છે; માટે મુમુક્ષુ જીવોએ અવશ્ય પ્રયત્નપૂર્વક તેનું આરાધન કરવું જોઈએ.

❖ રત્નત્રયવ્રતનું વિધાન ❖

રત્નત્રયનો સુંદર મહિમા સાંભળીને ભાવિતીર્થકર એવા તે વૈશ્રવણરાજાએ કહ્યું :—હે સ્વામી ! આવા રત્નત્રય ધારણ કરવાની મારી ભાવના છે, પરંતુ અત્યારે હું અસમર્થ છું. અત્યારે તો સમ્યગ્દર્શન ને સમ્યગ્જ્ઞાનની આરાધનાપૂર્વક ચારિત્રની ભાવના ભાવું છું. હે પ્રભો ! એ રત્નત્રય પ્રત્યે પરમ ભક્તિબહુમાનપૂર્વક ઠાઠમાઠથી તેની મહાન પૂજા કરવાની મારી ભાવના છે, તો તે રત્નત્રયવ્રતનું વિધાન મને સમજાવો. તેના વડે હું રત્નત્રયની ભક્તિ કરીશ, અને ભવિષ્યમાં રત્નત્રયની સાક્ષાત્ આરાધના કરીને ચારિત્રપદ અંગીકાર કરીશ.

શ્રી મુનિરાજે કહ્યું : હે રાજા ! તમે ભવ્ય છો, તમારી ભાવના ઉત્તમ છે, આગામી મનુષ્યભવમાં તમે ભરતક્ષેત્રના તીર્થકર થવાનાં છો. રત્નત્રય પ્રત્યેની તમારી ભક્તિ પ્રશંસનીય છે. તે રત્નત્રયનું વ્રત-વિધાન હું સંક્ષેપમાં કહું છું—તે સાંભળો :—

ભાદ્રમાસમાં સુદ ૧૩-૧૪-૧૫ એ ત્રણ દિવસો રત્નત્રયવિધાનના ઉત્તમ દિવસો છે. રત્નત્રયવ્રતનો ઉપાસક જીવ શ્રદ્ધાભક્તિપૂર્વક આગલે દિવસે જિનમંદિરમાં જઈ પૂજન કરે, શ્રીગુરુ પાસે જઈને આત્મહિતકારી આગમ સાંભળે, મુનિરાજનો સુયોગ બની જાય તો તેમને તથા અન્ય સાધર્મીઓને આદરથી આહારદાનાદિ કરે, ને રત્નત્રયવ્રતનો સંકલ્પ કરીને અત્યંત આનંદ ઉલ્લાસપૂર્વક તેનો પ્રારંભ કરે.

પછી ૧૩-૧૪-૧૫ ત્રણે દિવસે ઉપવાસ (અથવા શક્તિ મુજબ એકાશન વગેરે) કરે; આરંભકાર્યો છોડી ગૃહવાસથી વિરક્તપણે રહે, સત્સંગમાં ને ધર્મધ્યાનમાં વિશેષપણે રહીને રત્નત્રયના સ્વરૂપનું ચિંતન કરે, તેની પ્રાપ્તિ કેમ થાય તેનો ઉપાય વિચારીને અંદર તેનો વિશેષ પ્રયત્ન કરે. પ્રતિદિન જિનમંદિરે જઈ સાધર્મીજનોના સમૂહ સાથે ઠાઠમાઠથી જિનદેવની પૂજા કરે તથા રત્નત્રયધર્મની સ્થાપના (માંડલું) કરીને મહાન ઉલ્લાસપૂર્વક તેનું પૂજન કરે. (જાપ વગેરે વિશેષ વિધિનો યોગ બને તો તે વિધિ પણ કરવી. સુવિધા અનુસાર માહ અને ચૈત્ર માસના એ ત્રણ દિવસોમાં પણ રત્નત્રયઉપાસનાની વિધિ કરવી.)

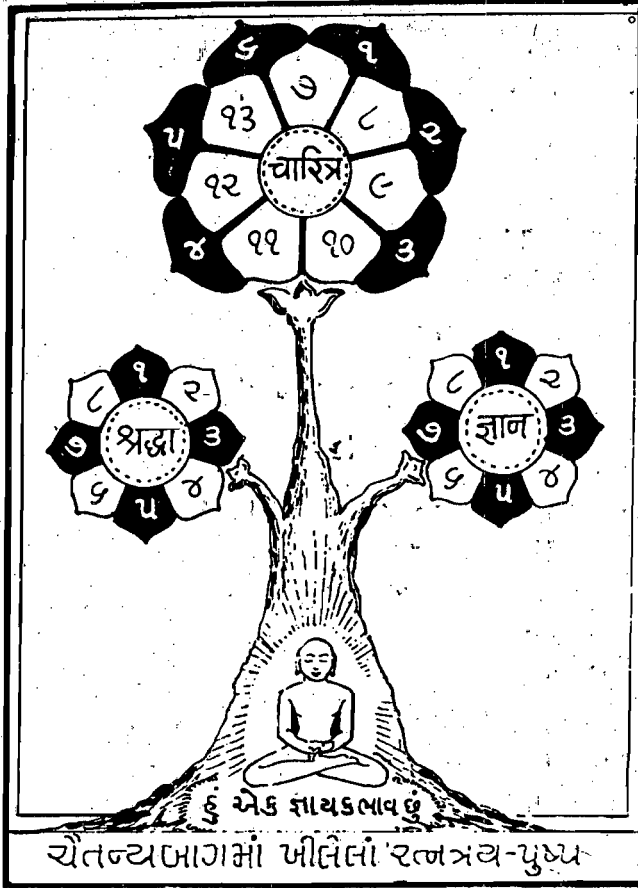
વ્રત-ઉપાસનાના દિવસોમાં ઉત્તમ જીવન જીવવું. હંમેશાં પ્રાતઃકાળમાં વીતરાગતાના અભ્યાસરૂપ (એટલે કે શુદ્ધોપયોગના પ્રયોગરૂપ) સામાયિક કરવી. દિવસે તેમ જ રાત્રે પ્રમાદ છોડીને આત્મસન્મુખ ભાવોનો અભ્યાસ કરવો; રત્નત્રયવંત મુનિઓનું જીવન ચિંતવીને તેની ભાવના કરવી; રત્નત્રયવંત જીવો પ્રત્યે બહુમાનથી આત્માને રત્નત્રય પ્રત્યે ઉત્સાહિત કરવો.

—આ રીતે શુદ્ધરત્નત્રય પ્રત્યે ભક્તિ ને પ્રેમના ગદ્ગદ્ ભાવે મહાન ઉલ્લાસપૂર્વક ત્રણ દિવસ પૂજનાદિ કરીને, ચોથા દિવસે તેની પૂર્ણતા નિમિત્તે મહાન ઉત્સાહપૂર્વક જિનેન્દ્રદેવનો અભિષેક કરવો. પૂજન, શાસ્ત્રશ્રવણ, ધર્મઆત્માઓનું સન્માન—આહારદાનાદિ કરીને પછી પ્રસન્નચિત્તે પોતે પારણું કરવું; ને આ પ્રસંગે દાનાદિ દ્વારા ધર્મપ્રભાવના કરવી.

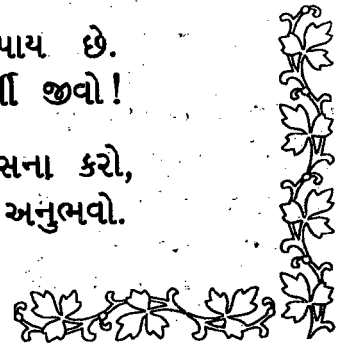
આ પ્રમાણે ત્રણ વર્ષ સુધી (અગર ભાવના મુજબ પાંચ કે તેર વર્ષ સુધી) રત્નત્રયવ્રત કરીને પછી દેવ-ગુરુ-ધર્મના મહાન ઉત્સવ-ભક્તિપૂર્વક તેનું ઉદ્ઘાપન કરવું. તન-મન-ધનથી—શાસ્ત્રથી અનેક પ્રકારે ઉલ્લાસપૂર્વક રત્નત્રયધર્મનો ઉદ્યોત થાય ને સર્વત્ર તેનો મહિમા પ્રસરે એ રીતે પ્રભાવના કરવી. જિનમંદિરમાં ત્રણ છત્ર, ત્રણ કલશ, ત્રણ શાસ્ત્ર વગેરે અનેક પ્રકારની ત્રણ-ત્રણ વસ્તુઓનું દાન કરવું; પ્રીતિભોજન વગેરેથી સાધર્મીઓનું સન્માન કરવું; હે રાજન ! આ પ્રમાણે રત્નત્રયવ્રતનું વિધાન જાણો.

રત્નત્રય-પુષ્પોથી ખીલેલું ધર્મવૃક્ષ

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર તે મોક્ષસુખનો ઉપાય છે.
 તે રત્નત્રય રાગવગરનાં છે, માટે હે મોક્ષાર્થી જીવો!
 તે રાગથી ભિન્ન ચેતનાવડે રત્નત્રયની ઉપાસના કરો,
 અને તીર્થંકરભગવંતોની જેમ મોક્ષસુખને અનુભવો.

શ્રી મુનિરાજ પાસેથી રત્નત્રયવ્રતનું વિધાન સાંભળીને વૈશ્રવણ રાજાએ ઘણા હર્ષપૂર્વક તે વ્રત ધારણ કર્યું અને મહાન ઉત્સવ સહિત તેના ઉઘાપન વડે જૈનધર્મની પ્રભાવના કરી.

—આ રીતે ધર્મનું આચરણ કરતા—કરતા એક દિવસ તે વૈશ્રવણરાજા વનવિહાર કરવા ગયા; સવારે જતી વખતે રસ્તામાં એક સુંદર વિશાળ વડનું ઝાડ દેખીને તેણે વિચાર્યું : વાહ, આ વડલો કેવો વિશાળ છે; મારું રાજ્ય પણ આ વડલા જેવું વિશાળ ને સુંદર છે. પરંતુ, વનવિહાર કરીને સાંજે પાછા ફરતાં જોયું તો તે આખો વડલો વીજળી પડવાથી ભસ્મીભૂત થઈ ગયો હતો.—આવી ક્ષણભંગુરતા દેખીને રાજાનું ચિત્ત એકદમ સંસારથી વિરક્ત થઈ ગયું : અરે, મારું આ રાજ્ય ને શરીરભોગો પણ વડલાની જેમ ક્ષણભંગુર છે—એમ વિચારી ઉત્તમ બાર વૈરાગ્યભાવનાપૂર્વક, સંસાર—ભોગો છોડીને, શરીરનું પણ મમત્વ છોડીને, શ્રીનાગ નામના મુનિરાજ સમીપ જઈને તેણે જિનેશ્વરી દીક્ષા અંગીકાર કરી ને આત્મધ્યાનમાં શુદ્ધોપયોગવડે સમ્યક્ રત્નત્રયદશા પ્રગટ કરી.

રત્નત્રયધારી તે વૈશ્રવણ—મુનિરાજે દર્શનવિશુદ્ધિ વગેરે ૧૬ ભાવના વડે તીર્થંકરનામકર્મ બાંધ્યું; બાર અંગના જ્ઞાન વડે તેઓ શ્રુતકેવળી થયા; પછી ચાર આરાધના સહિત સમાધિમરણ કર્યું.

* * * *

ભગવાન મલિનાથ : અપરાજિત વિમાનમાં

*

ભાવિતીર્થંકર એવા તે વૈશ્રવણ મુનિરાજ સમાધિમરણ કરીને અપરાજિત વિમાનમાં અહમિન્દ્રદેવ થયા; ત્યાં રત્નમય શય્યામાં ઉત્પન્ન થયા; અને એક કલાક પણ પૂરી ન થઈ ત્યાં તો તે દેવ, અતિ ઉત્તમ દિવ્યવસ્ત્ર-અલંકારોથી સંપૂર્ણ સજ્જ યૌવનદશાને પામ્યા. તે દેવલોકની આશ્ચર્યકારી—અદ્ભુત ઋદ્ધિઓને દેખીને ક્ષણભર તો તેઓ વિસ્મય પામ્યા કે અરે, આ બધું શું છે !! એ જ વખતે તેમને અવધિજ્ઞાન પ્રગટ્યું; તેમણે જાણ્યું કે “પૂર્વ જન્મમાં મેં જૈનધર્મના રત્નત્રયનું ઉત્તમપ્રકારે પાલન કર્યું હતું, તેમજ ઉત્તમ તપ કર્યું હતું, તેની સાથેના પુણ્યનું આ ફળ છે.” અહીં, ધર્મના મહિમાની શી વાત !! આત્માની અનુભૂતિમાં જે કલ્પનાતીત આનંદ છે, તેની તુલના આ દેવલોકની વિભૂતિ ન કરી શકે. ચૈતન્યવિભૂતિનો આવો મહિમા ચિંતવતાં જ તેમને દેવલોકની વિભૂતિનું વિસ્મય શાંત થઈ ગયું. સૌથી પ્રથમ તેમણે તે દેવવિમાનમાં આવેલા શાશ્વત જિનમંદિરમાં જઈને ભક્તિપૂર્વક જિનપૂજા કરી. તે દેવલોકમાં બધા સમ્યગ્દષ્ટિ હતા ને ઘણાખરા એકાવતારી હતા. બધાય અનુભવ ધર્માત્માઓનું જીવન વિષયવાસના વગરનું, સંસારથી વિરક્ત અને અતિશય ઉપશાંત હતું. તેઓ સ્વાનુભવ સહિત જાણતા હતા કે, સાચું સુખ આત્મા પોતે જ છે; જેમ જ્ઞાન તે આત્મા જ છે, આત્માથી ભિન્ન નથી, તેમ સુખ પણ આત્મા જ છે, આત્માથી ભિન્ન બીજે ક્યાંય સુખ નથી. આવું જાણતા હોવાથી તે મહાત્મા, દેવલોકની દિવ્ય વિભૂતિ વચ્ચે અસંખ્ય વર્ષ સુધી રહેવા છતાં તેમાં મૂંઝાયા ન હતા, પોતાની ચેતનાને તેનાથી અલિપ્ત રાખી શક્યા હતા....પરથી વિભક્ત ને આત્મામાં એકત્વરૂપ પરિણમન વડે તેમને મોક્ષસાધના ચાલુ જ હતી. અપરાજિત વિમાનમાં બીજા અહમિન્દ્રો સાથે તેઓ કેવી સરસ મજાની ધર્મચર્યા કરતા—તેના સ્વાદનો થોડોક નમૂનો અહીં જિજ્ઞાસુ પાઠકોને ચખાડું છું.

**

[અપરાજિત-વિમાનમાં અહમિન્દ્રોની અદ્ભુત યર્યા]

એકવાર તીર્થકરભગવાનના કેવળજ્ઞાન-કલ્યાણકનો પ્રસંગ બન્યો; તે અહમિન્દ્રોને પણ ખબર પડી કે મનુષ્યલોકમાં કોઈ તીર્થકરને કેવળજ્ઞાન થયું છે; તેઓએ ત્યાં બેઠાબેઠા અવધિજ્ઞાનવડે તે દશ્ય પ્રત્યક્ષ જોયું, જો કે દેવલોકના જીવનમાં તીર્થકરના આવા કલ્યાણક પ્રસંગો તેમણે અસંખ્યવાર જોયા હતા, છતાં જ્યારે જુએ ત્યારે તેમના અંતરમાં એ પરમાત્મપદના અચિંત્ય મહિમાની નવી નવી ઊર્મિઓ જાગતી હતી. તીર્થકરના કેવળજ્ઞાનનો પ્રસંગ બનતાં જ સર્વે અહમિન્દ્રો ભેગા થઈને આનંદ સહિત યર્યા કરવા લાગ્યા :-

(એક અહમિન્દ્ર કહે :) અહો, અત્યારે મનુષ્યલોકમાં કોઈ તીર્થકરને કેવળજ્ઞાન થયું, તે પરમાત્મા થયા. જો કે મનુષ્યલોકમાં દર છ મહિને ૬૦૮ જેટલા જીવો કેવળજ્ઞાન પામે છે....

(બીજા :) વાહ, કેવળજ્ઞાનનો મહિમા અચિંત્ય-અદ્ભુત છે; તે પદમાં ચૈતન્યનાં બધાય નિધાન ખુલી જાય છે.

(ત્રીજા :) અહો, આપણે હવે અહીંથી મનુષ્યલોકમાં જઈને આવું કેવળજ્ઞાન સાધવાનું છે; કેવળજ્ઞાન હવે દૂર નથી, રોજેરોજ તે નજીક જ આવતું જાય છે.

(ચોથા :) ખરેખર કેવળજ્ઞાન સર્વોત્કૃષ્ટ માંગલિક છે.

(પાંચમા :) અને આપણા બધાયનો આત્મા પણ તે કેવળજ્ઞાન સાથે સંકળાયેલો છે, તેથી આપણે સૌ પણ મંગળરૂપ છીએ.

(છઠ્ઠા :) સાચી જ વાત છે! ખરેખર આત્માનો ચેતનસ્વભાવ ત્રિકાળ મંગળરૂપ છે, કેવળજ્ઞાનરૂપે તે જ પરિણમે છે.

(સાતમા :) અહા, આ એક અદ્ભુત વાત છે : આત્મા ત્રિકાળ મંગળ, અને તેનો સ્વીકાર કરનારો સમ્યક્ત્વાદિભાવ તે પણ મંગળ; આમ દ્રવ્ય-પર્યાય બંનેથી આત્મા મંગળરૂપ છે.

(આઠમા :) અહા, આત્મસ્વભાવની સન્મુખ થઈને તેમાં તન્મયરૂપ પરિણમેલા જે કોઈ ભાવો છે તે બધાય મંગળરૂપ છે.

(નવમા :) એવા ભાવરૂપ પરિણમેલો આત્મા સર્વત્ર સુંદર છે. અહીં સમ્યક્ત્વરૂપે થયેલા આપણે અહમિન્દ્રો, કે સાતમી નરકમાં સમ્યક્ત્વરૂપે પરિણમેલા જીવો,—તે સૌ મંગળ છે, સુંદર છે.

(દશમા :) બરાબર, સ્વભાવમાં એકત્વરૂપ ને વિભાવોથી વિરક્તરૂપ, એવા એકત્વ-વિભક્તરૂપ થયેલા આત્મા જગતમાં સર્વત્ર શોભે છે, [આ, અહમિન્દ્રો વચ્ચેની અદ્ભુત તત્ત્વચર્યા આપણે વાંચી રહ્યા છીએ. બધાય અહમિન્દ્રો શ્રુતજ્ઞાનમાં પારંગત છે, સ્વાનુભવમાં કુશળ છે ને વૈરાગ્યરસના રસિક છે, તેથી તેમની ચર્યા ક્યાંય પણ ભૂલ વગરની અને શાંતરસથી ભરેલી છે. બધાય સમાન વિચારવાળા છે ને એકબીજાના જ્ઞાન-વૈરાગ્યની પુષ્ટિ કરનારા છે. ચર્યા કરનારા તે અહમિન્દ્રોમાં અનેક જીવો તો ત્યાંથી સીધા તીર્થકરપણે અવતરવાના છે,—જેમાં આપણા ચરિત્રનાયક મલ્લિનાથ પણ છે. તો સૌ જે આનંદકારી ચર્યા અસંખ્યાત વર્ષો સુધી કરે છે—તેનો આ થોડોક રસાસ્વાદ છે :]

- (૧૧ મા અહમિન્દ્ર :) આપણું જીવન આ દેવલોકમાં જોકે સમ્યક્ત્વાદિને લીધે મંગળરૂપ છે, પરંતુ કેવળજ્ઞાનરૂપ પૂર્ણ મંગળ આપણને અહીં પ્રાપ્ત થતું નથી.
- (૧૨ મા :) આપણે આ એક દેવપર્યાયમાં અસંખ્યાત તીર્થકરોના પંચકલ્યાણક અવધિજ્ઞાનવડે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ, અને તેમાંય દીક્ષાકલ્યાણક તથા કેવળજ્ઞાન દેખીને આપણે જિનદીક્ષાની અને કેવળજ્ઞાનની ભાવના પણ ભાવીએ છીએ; પણ આપણે સંયમ લઈ શકતા નથી.
- (૧૩ મા :) છતાં, જેમાંથી કેવળજ્ઞાન આવવાનું છે એવા ચૈતન્યસ્વભાવનો અગાધ—ગંભીર મહિમા આપણે સ્વાનુભવથી સાક્ષાત્ જાણીએ છીએ : અહા, એ ઊંડા—ઊંડા, આત્મસ્વભાવમાં કેવી અદ્ભુતતા છે !!
- (૧૪ મા :) વાહ ! તે સ્વભાવની સાધના તો આપણને ચાલુ જ છે. આપણો આત્મા ચારિત્ર તથા કેવળજ્ઞાનની સન્મુખ જ જઈ રહ્યો છે. આપણે બધાય પૂર્વભવમાં મુનિ હતા ને ચારિત્રદશાનો સ્વાદ આપણે ચાખ્યો છે.
- (૧૫ મા :) હા, અને હવે પાછા આવતા ભવમાં પણ ચારિત્રદશા પ્રગટાવી મુનિ થશું ને કેવળજ્ઞાન પણ લેશું.
- (૧૬ મા :) વાહ રત્નત્રયની વીતરાગી દશા જેવું સુખ તો આ અહમિન્દ્રપદમાંય નથી. આત્મસાધના અધૂરી રહી ને રાગભાવ બાકી રહ્યો તેથી આ અવતાર થયો.
- (૧૭ મા :) અહીં અસંખ્ય વર્ષો સુધી આપણે સૌ આ ધર્માત્માના મેળામાં અહમિન્દ્રપણે સાથે રહ્યા. ખરેખર ધર્માત્માઓને દેખીને હૃદયમાં પ્રેમ અને પ્રસન્નતા ઊભરાય છે.
- (૧૮ મા :) હા, અને વળી અહીં તો આપણી સાથેના અહમિન્દ્રોમાં કેટલાક તીર્થકર થનારા છે; જુઓ આ બાજુમાં બેઠા છે તેઓ પૂર્વે વૈશ્રવણ મુનિ હતા ને હવે થોડા જ વર્ષમાં ભરતક્ષેત્રમાં મલ્લિનાથ—તીર્થકર થશે. (બધાય અહમિન્દ્રોએ પ્રસન્નતાથી તે ભાવિતીર્થકર સામે જોયું.)
- (ત્યારે તે ૧૯મા અહમિન્દ્ર બોલ્યા :) અહો, રત્નત્રયના સાધક આપણે સૌ સંસારસમુદ્રના કિનારે પહોંચી ગયા છીએ. આપણા આત્માના રત્નત્રય જ આપણા તારણહાર છે....ભલે તેની સાથે તીર્થકરત્વ હો કે ન હો. તીર્થકરત્વ તો કર્મના ઉદયનું કાર્ય છે; રત્નત્રય તો આપણો આત્મિકભાવ છે, તેમાં આપણે સૌ સરખા છીએ.
- (૨૦મા :) બરાબર છે, પ્રભો ! (બધાય અહમિન્દ્રો એકબીજાને પ્રભુ કહીને સન્માનથી બોલાવતા હોય છે : પ્રભો !) તીર્થકરત્વ જો કે કર્મના ઉદયજનિત છે, તોપણ તે ઉદય નિયમથી કેવળજ્ઞાનની સાથે જ હોય છે. આ રીતે મહામંગળ કેવળજ્ઞાન—પરમાત્મપદનું સહકારી હોવાથી તે તીર્થકરત્વ પણ મંગળ છે, તેમ જ જગતના જીવોને પણ તે સમ્યક્ત્વાદિ મંગળનું કારણ થાય છે. ખરેખર, તીર્થકરો પોતાના પરમાત્મપદને સાધીને જગતને પણ પરમાત્મપદનો ઉપાય બતાવે છે.

ભરતક્ષેત્રમાં ૧ હજાર—કરોડ (૧૦૦૦,૦૦૦૦૦૦) વર્ષોથી કોઈ તીર્થકર નથી, હવે ત્યાં ૧૯મા તીર્થકરનો અવતાર થવાની તૈયારી છે. આપણા આ ૧૯મા અહમિન્દ્ર છ માસ બાદ અહીંથી ભરતક્ષેત્રમાં

૧૯મા તીર્થકર તરીકે અવતરશે, અને વળી આ બીજા અહમિન્દ્ર બિરાજે છે તેઓ પણ ભરતક્ષેત્રમાં ૨૧મા નમિ-તીર્થકર થશે. આ ચર્યાથી સર્વે અહમિન્દ્રોમાં ફરીને પ્રસન્નતાનું મોજું ફરી વળ્યું.

—આ રીતે લાખો—કરોડો અહમિન્દ્ર—ધર્માત્માઓ ચર્યામાં ભાગ લેતા ને સૌના અંતરમાંથી કેવળજ્ઞાનનો પરમ મહિમા પ્રગટ થતો હતો. એ રીતે જ્ઞાયકસ્વભાવનો પરમ મહિમા ઘૂંટતા ઘૂંટતા ઘણા અહમિન્દ્રો પણ પુનઃ પુનઃ નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ કરી લેતા હતા. જોકે તેમને ગુણસ્થાન—પરિવર્તન થતું ન હતું છતાં સ્વાનુભૂતિની વિશુદ્ધિ વૃદ્ધિગત થતી હતી.

આ પ્રકારે પરમ ચૈતન્યમહિમાથી ભરપૂર ધર્મચર્યા કરતાં વર્ષોના વર્ષો ક્યાં વીતી જતાતેની ખબરે પડતી ન હતી. ક્ષેત્રથી તેમ જ ભાવથી મોક્ષનગરીની સમીપમાં જ રહેલા તે મોક્ષસાધક મહાત્માઓ લગભગ સિદ્ધ જેવું સુખીજીવન જીવતા હતા; તેથી અસંખ્ય—અસંખ્યવર્ષો સુધી ત્યાં રહેવા છતાં તેમને કદી કંટાળો—કલેશ—અણગમો કે બેચેની થતા ન હતા.

તે અહમિન્દ્ર જાણતા હતા કે આ દેવલોકમાં સમ્યક્ત્વ સહિત તેમ જ ધર્મભાવના સહિત અસંખ્ય વર્ષ રહેવા છતાં, ચારિત્રરૂપ મુનિદેશા વગર અહીંથી મોક્ષ સાધી શકાશે નહીં; મોક્ષની સાધના તો મનુષ્યલોકમાં જ થશે.—તેથી, ચારિત્રપૂર્વક મોક્ષસાધનાની ભાવનાથી તે મહાત્મા દેવલોકથી વિમુખ ને મનુષ્યલોકની સન્મુખ થવા લાગ્યા.

હજી તેમને મનુષ્યલોકમાં આવવાને છ માસની વાર હતી ત્યાં તો તેમની તીર્થકરપ્રકૃતિના પ્રભાવે, મનુષ્યલોકમાં કેવાં કેવાં ચમત્કાર થવા લાગ્યા ! તે જોવા માટે હવે આપણે મિથિલાપુરીમાં જઈશું.

[ઈતિશ્રી ભગવાન મલ્લિનાથના પૂર્વભવનું વર્ણન પૂરું થયું.]

* ભગવાન મલ્લિનાથ : પંચકલ્યાણક *

નમું હું મલ્લિનાથને બ્રહ્મચારી ભગવાન;
વિનવું પ્રભુજી આપજો....રત્નત્રયગુણવાન.

ભરતક્ષેત્રમાં તીર્થકરોની વિહારભૂમિ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ એવો બિહારદેશ, તેની બાજુમાં બંગભૂમિ છે; તેની મધ્યમાં અત્યંત સુશોભિત મિથિલાનગરી હતી; જૈનધર્મના પરમ ઉપાસક મહારાજા 'કુંભ' ત્યાંના રાજા હતા,—તેઓ ખરેખર સમ્યક્ત્વાદિ ગુણોથી ભરેલા કુંભ હતા; 'પ્રજાવતી' તેમની પટ્ટરાણી હતી. ધર્મની જાહોજલાલીથી શોભતી તે મિથિલાનગરીમાં એકવાર કોઈ મહાન પુણ્યોદય થતાં એકાએક ચમત્કાર થયો....રાજમહેલમાં અતિ ચમકદાર બહુમૂલ્ય કરોડો રત્નોની વૃષ્ટિ થવા લાગી; તે રત્નોનો દિવ્યપ્રકાશ મિથ્યાત્વઅંધકારના નાશની સૂચના કરતો હતો. એ જ વખતે આંકાશમાર્ગે કેટલીક દેવાંગનાઓ મિથિલાપુરીમાં આવી ને મહારાણીની સ્તુતિ કરીને કહેવા લાગી ! હે માતા ! છ માસ પછી અપરાજિત—દેવલોકમાંથી ૧૯મા તીર્થકરનો જીવ તમારી કૂંખે અવતરવાનો છે; તેના મહાન પુણ્યાતિશયથી આકર્ષાઈને અમે આપની સેવા કરવા આવ્યા છીએ. જગતની સ્ત્રીઓમાં આપ સૌથી મહાન ભાગ્યવાન છો કે તીર્થકર જેવા ત્રિલોકપૂજ્ય પુત્રના આપ માતા થશો.

આ વાત સાંભળીને અને અવનવા દશ્યો દેખીને મહારાણી પ્રજાવતીની પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો. આખી મિથિલાનગરીમાં સુંદરતા અને પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ. ભગવાન ઋષભદેવના અવતાર વખતે અયોધ્યાપુરી જેવી શોભી ઊઠી હતી તેવી જ મલ્લિનાથના અવતાર વખતે મિથિલાપુરી

શોભવા લાગી. અહા, સ્વર્ગના દેવો જેને શણગારવામાં રસ લ્યે, અને જે નગરીમાં તીર્થંકર પોતે અનેક વર્ષો સુધી રહેવાના હોય તેના ગૌરવની અને શોભાની શી વાત !!

મહારાજા કુંભ અને મહારાણી પ્રજાવતી, તેમના જીવનમાં પણ વિશિષ્ટ પરિવર્તન થવા લાગ્યું; તેમના વિચારો મહાન થવા લાગ્યા, પરિણામોમાં વિશુદ્ધતા વધવા માંડી. મહાદેવીએ ચૈત્ર સુદ એકમે તીર્થંકરના જન્મસૂચક દૈવી ઐરાવત વગેરે ૧૬ અતિમંગલ સ્વપ્નોનો જોયા....ને બરાબર તે જ વખતે આપણા ચરિત્રનાયક ભગવાન મલ્લિનાથના જીવે, અપરાજિતવિમાન છોડીને મહારાણીના ગર્ભમાં પ્રવેશ કર્યો. જગતને માટે એ એક અતિમંગલ ક્ષણ હતી. ઈન્દ્રાદિ દેવો મિથિલાપુરી આવ્યા ને માતા-પિતાનું સન્માન કરીને પોતાની ખુશાલી વ્યક્ત કરી. ઉદરમાં બિરાજમાન તીર્થંકરના પ્રતાપે, મહારાણી પ્રજાવતીને ધર્મના ઉત્તમ મનોરથ જાગવા લાગ્યા....દેવકુમારીઓ અનેક પ્રકારે તેમનું મનોરંજન કરતી હતી, ને માતાજી પણ અવનવી આશ્ચર્યકારી વાતો કરીને તે દેવીઓને મુગ્ધ કરતી હતી, માતાજીની વાત સાંભળતાં, જાણે તેમના પેટમાં રહેલા તીર્થંકર જ બોલતા હોય ! એમ તે દેવીઓ આનંદિત થતી હતી.

એકવાર એક દેવીએ પ્રજાવતી માતાને પૂછ્યું : હે માતા ! આ સંસારમાં સ્ત્રીપર્યાય નિંદ્ર ગણાય છે, છતાં તે સ્ત્રીઓમાં પણ મહા સૌભાગ્યશાળી કોણ હોય છે ?

માતાજીએ ઉત્તર આપ્યો:— તીર્થંકરની માતા પરમ સૌભાગ્યશાળી છે; તેમજ સ્ત્રીપર્યાયમાં પણ જે સમ્યગ્દર્શનાદિ પ્રગટ કરે છે તેની અવતાર ધન્ય છે; અને તમે દેવીઓ પણ પરમ ભાગ્યશાળી છો કે તીર્થંકરના સાન્નિધ્યમાં રહીને તેની

સેવા કરવાનું સૌભાગ્ય તમને પ્રાપ્ત થયું છે.—આ બધી સ્ત્રીઓ નીકટ મોક્ષગામી છે. વળી તે ઈન્દ્રાણી પણ મહાભાગ્યશાળી છે કે જન્મ્યા પછી તીર્થંકરને સૌથી પહેલાં તેડવાનું સુભાગ્ય તેને મળે છે; અને તે પણ એક ભવે મોક્ષ પામે છે. અહા, તીર્થંકર થનારા આત્માનો મહિમા કોઈ અચિંત્ય છે....

* એક દેવીએ પૂછ્યું : હે માતા ! મુમુક્ષુજીવોએ પીવાયોગ્ય અમૃત કયું છે ?

—માતાજી મુખ મલકાવીને તરત બોલ્યા : 'મારા પુત્રની વાણી.'

* હે માતા સૌથી ઉત્તમ કાર્ય કયું છે ?..... —'આત્માની અનુભૂતિ !'

* જગતમાં મૂરખ કોણ છે ?.....

—જે તીર્થંકરના માર્ગમાં ન ચાલે તે !

* જગતમાં ખરેખર ડાહ્યો કોણ છે ?

—તીર્થંકરનો માર્ગ પામીને જે આત્મહિતને સાધે તે.

❖ હે માતા, જગતમાં ખરેખર વૈભવસંપન્નકોણ છે ?

—જેની પાસે રત્નત્રયરૂપી ધન છે તે ખરેખર વૈભવસંપન્ન છે.

❖ સંસારમાં ગરીબ-ભિખારી કોણ છે ?

—જે ધર્મને ભૂલીને વિષયોમાં આસક્ત છે તે.

❖ જગતમાં મહાન પુણ્ય કયું છે ?

—તીર્થકર પરમાત્માના સાક્ષાત્ દર્શન થાય તે.

❖ હે માતા! ઈન્દ્ર પણ કોનો નોકર છે ?

—‘મારા પુત્રનો.’ (—તીર્થકર જિનદેવનો ઈન્દ્ર સેવક છે.)

—આમ અનેક પ્રકારે તેઓ તીર્થકરનો મહિમા કરી કરીને પોતાની ધર્મભાવનાને પુષ્ટ કરતા હતા. એક આશ્ચર્યકારી વાત એ હતી કે ગર્ભસ્થ બાળકની તો વૃદ્ધિ થતી હતી, પરંતુ માતાનું ઉદર વધતું ન હતું. માતા-પુત્ર બંનેના દિવસો સુખમય વીતતા હતા.

માગસર સુદ ૧૧ નો દિવસ છે.. સ્વર્ગલોકમાં ઈન્દ્રસભા ભરાણી છે. અનેક પ્રકારે સંગીત-નૃત્યદ્વારા તેમ જ જિનશાસનના મહિમાની ચર્ચા દ્વારા સર્વત્ર આનંદ ફેલાઈ રહ્યો છે. એવામાં એકાએક આખો દેવલોક દિવ્ય ઘંટનાદથી ઘણાઘણી ઊઠ્યો, ઈન્દ્રાસન જાણે ધ્રુજી ઊઠ્યું. સૌ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા....અરે આ શું ! ઈન્દ્રે આશ્ચર્યથી અવધિજ્ઞાનનો પ્રયોગ કર્યો : ‘અહા ! ભરતક્ષેત્રની મિથિલાપુરીમાં તીર્થકરનો અવતાર થયો છે....આનંદ....મહા આનંદ ! ચાલો દેવો, પ્રભુના જન્મકલ્યાણકનો ઉત્સવ કરવા મિથિલાનગરીમાં જઈએ.’

માતા પ્રજાવતીએ તીર્થકરપુત્રને જન્મ આપ્યો. આખી નગરી દિવ્યપ્રકાશથી ઝગઝગી ઊઠી. નગરજનોના હર્ષાનંદનો દરિયો ઊછળ્યો....આકાશમાં દેવી વાજાં વાગવા માંડ્યા....રત્નવૃષ્ટિ થવા લાગી....ને દેવોનાં ટોળેટોળાં સહિત! ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી જયજયકાર કરતાં મિથિલાપુરીમાં ઊતર્યા. તે વખતે આટલા બધા દેવોનો દેવી ઠાઠમાઠ દેખીને આશ્ચર્ય થતું હતું કે અરે, આ તે મિથિલાપુરી છે, કે સ્વર્ગલોક છે ! એક દેવે પોતે ઐરાવત હાથીનું અદ્ભુત રૂપ ધારણ કર્યું હતું; તેની શીભા ખરેખર ચમત્કારિક હતી.

ઐરાવતપર આંવીને ઈન્દ્ર મહારાજે મિથિલાપુરી નગરીની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને તેનું બહુમાન કર્યું. અને ઈન્દ્રાણી રાજમહેલમાં જઈને બાલતીર્થકરને ગોદમાં તેડી લાવી. અહા, દેવીપર્યાયમાં ઈન્દ્રાણીને જોકે પુત્ર નથી હોતો. પરંતુ તીર્થકર જેવા બાળકને પોતાની ગોદમાં લેતાં તે ઈન્દ્રાણીને પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો. તીર્થકરના સ્પર્શે તેનો આત્મા કોઈ કલ્પનાતીત સુખનું વેદન કરવા લાગ્યો; ને સ્પર્શથી પણ પાર આત્માના અતીન્દ્રિયસ્વભાવનો મહિમા ચિંતવીને તે દેવીએ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું. તે બાલતીર્થકરને ઐરાવત ઉપર બિરાજમાન ઈન્દ્રના હાથમાં સોંપતાં ઈન્દ્રાણી બોલી-અહા દેવ ! આજે મારું જીવન ધન્ય બન્યું....તીર્થકરને ગોદીમાં લઈને તેમના સીધા સ્પર્શથી હું મોક્ષગામી બની. માતા પાસે સેવામાં રહેલી પદ કુમારિકા દેવીઓના હર્ષાનંદનો તો આજે પાર ન હતો : આ ઈન્દ્રાણી તો જન્મકલ્યાણક ઊજવીને આજે જ પાછી સ્વર્ગમાં ચાલી જશે. ત્યારે અમે તો વર્ષો સુધી બાલતીર્થકરની સાથે રહેશું ને રોજરોજ હાથમાં તેડીને તેને રમાડશું.

મેરુ ઉપર જઈને ઈન્દ્રે તીર્થકરના જન્માભિષેકનો અતિ ભવ્ય મહોત્સવ કર્યો. મેરુ ઉપર ધ્યાન કરનારા મુનિવરો પણ એ દેખીને જિનેન્દ્રમહિમામાં લીન બન્યા; વિદ્યાધરો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈને

તીર્થકર—મહિમામાં મુગ્ધ બન્યા; અરે, ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી પોતે પણ જેને દેખીને આનંદથી નાચી ઊઠે—તે તીર્થકરના મહિમાની શી વાત ! અને હજી બાલતીર્થકર [દ્રવ્ય તીર્થકર] નો આવો અદ્ભુત મહિમા...તો કેવળજ્ઞાન પામેલા સાક્ષાત્ ભાવ—તીર્થકરના મહિમાની શી વાત !! જન્માભિષેકમાં એક વિશેષતા હતી : સામાન્યપણે તો સ્નાન વડે મનુષ્યશરીરથી સ્પર્શાયેલું જળ અપવિત્ર થઈ જાય છે, ત્યારે ભગવાનના અસાધારણ શરીરને સ્પર્શાયેલું જળ તો ઊલટું એવું પવિત્ર ને સુગંધી બની ગયું....કે દેવોએ પણ તે ગંધોદકને મસ્તકે ચડાવ્યું. પ્રભુના જન્માભિષેક પછી તે ઈન્દ્રે જગતને આશ્ચર્ય પમાડનારું તાંડવનૃત્ય કર્યું અને ઈન્દ્રાણીએ સ્વર્ગેથી લાવેલા સર્વોત્તમ વસ્ત્રાલંકારવડે બાલપ્રભુને શણગાર્યા; મંગળ તિલક કર્યું. ભગવાનના ચરણમાં કુંભનું (કળશનું) મંગલ ચિહ્ન હતું, તે એમ સૂચવતું હતું કે આ ભગવાન 'અમૃતના કુંભ' છે, ધર્મરૂપી અમૃતના ઘડા તેમના અંતરમાં ભર્યા છે. ઈન્દ્રે 'મલ્લિકુમાર' એવા સંબોધનપૂર્વક ૧૦૦૮ ઉત્તમ ગુણો વર્ણવીને પ્રભુની મહાન સ્તુતિ કરી : અહો દેવ મલ્લિનાથ ! આપ પરમ પુરુષ છો; કામશત્રુને જીતવા માટે આપ મલ્લ છો. મોક્ષપુરુષાર્થના આપ નાયક છો. હે દેવ ! આપની સ્તુતિ કરીને અમે એમ નથી માંગતા કે આપ અમને સંસારની કોઈ વિભૂતિ આપો ! અમે તો રાગરહિત પરમાત્મપદની જ ચાહના કરીએ છીએ; આપના જેવી ચૈતન્યવિભૂતિ પામવા માટે જ અમે આપને સેવીએ છીએ.

એ રીતે, વિદેહક્ષેત્રની વચ્ચે મેરુ ઉપર જઈ, ત્યાં સિદ્ધશીલાની જેમ શોભતી પાંડુકશીલા પર મલ્લિકુમાર—પ્રભુને નવડાવીને જન્મોત્સવ કર્યો; પછી તે પ્રભુની સવારી સહિત ઈન્દ્રસેના ભરતક્ષેત્રમાં પાછી આવી, ને મિથિલાપુરીના રાજમહેલમાં આનંદમય નૃત્ય—નાટક વડે ફરી ભવ્ય મહોત્સવ કર્યો; મહારાજા કુંભ—પિતા અને મહાદેવી—પ્રજાવતીમાતાનું પણ બહુમાન કર્યું; અહા, એ વખતે રાજમહેલની શોભા કોઈ અવર્ણનીય હતી. જેની અંદર તીર્થકર પોતે રહેતા હોય—તેના મહિમાની શી વાત !—જીઓને મુમુક્ષુના અંતરમાં પરમાત્મા બિરાજે છે તેથી તેની અદ્ભુત શોભા ઉપર મોક્ષસુંદરી પણ મુગ્ધ બની જાય છે. મિથિલાના પ્રજાજનો આજે દેવલોકના દેવો કરતાંય પોતાને વધારે ગૌરવશીલ સમજતા હતા,—કેમકે દેવલોકનો રાજા તો અહીં આવીને તેમની નગરીમાં નાચતો હતો ! આવો અપૂર્વ જિનમહિમા દેખીને, ઘણાજીવો જૈનધર્મની શ્રદ્ધાવડે સમ્યગ્દષ્ટિ બની ગયા.

પ્રભુના જન્મોત્સવની ખુશાલીમાં મહારાજા—કુંભ તરફથી, જેને જે વસ્તુની ઈચ્છા હોય તેને તે વસ્તુનું દાન દેવામાં આવતું હતું; પરંતુ પ્રજાજનો એટલા તૃપ્ત હતા કે તે 'કિમિચ્છક' દાન લેનારની પણ ભીડ થતી ન હતી. પ્રભુના જન્મની ખુશાલીમાં ગુનેગારોને જેલમાંથી છોડી દેવામાં આવ્યા; અને તે ગુનેગારોએ પણ જિનેન્દ્રમહિમા જાણીને પોતાના હૃદયનું પરિવર્તન કરી નાંખ્યું, પાપપ્રવૃત્તિ છોડીને ધાર્મિક સંસ્કારવાળું સદાચારી જીવન અંગીકાર કર્યું. શેરીએ—શેરીએ ને ઘરેઘરે ધજા—વાવટાના શણગાર થયા, મંગલ વધાઈનાં ગીત ગવાયા અને રંગબેરંગી રત્નોથી ચોક પૂરાયા. 'અહો, આપણી નગરીમાં ભગવાન જન્મ્યા છે'—બસ ! આ એક જ વાત સ્ત્રી કે પુરુષ, બુદ્ધ કે બાળક સૌમાં ચર્ચાતી હતી. લોકોનાં ટોળેટોળાં રાજમહેલના આંગણે જતા ને એ નાનકડા બાલપ્રભુની દિવ્યતા દેખીને હર્ષથી ગાંડાઘેલા થઈ જતા હતા; 'અહા, અમે ભગવાનના સાક્ષાત્ દર્શન કર્યા' એવી તૃપ્તિ પામતા ને જીવનની ધન્યતા અનુભવતા. જો કે તેમાંય ઘણા જીવો તો પ્રભુના શરીરની જ દિવ્યતા દેખીને તેમાં મોહિત બની જતા; શરીરથી જીદ પ્રભુના સમ્યક્ત્વાદિ આત્મગુણોની સુંદરતાને તો કોઈક ભેદવિજ્ઞાની જીવો જ દેખતાં હતા; ને જેઓ તે આત્મિક સુંદરતાને દેખતા તેઓ પોતામાં પણ સમ્યક્ત્વાદિભાવો વડે પોતાના આત્માની સુંદરતાને અનુભવતા હતા. કેમકે—

જે જાણતો અરિહંતને, ચેતનમયી શુદ્ધભાવથી,
તે જાણતો નિજાત્મને, સમ્યક્ત્વ લ્યે આનંદથી.

* * * *

૧૮ મા તીર્થકર અરનાથ પછી ૧ હજાર કરોડ વર્ષ વીત્યા બાદ ૧૯ મા તીર્થકર મલ્લિનાથ થયા; તેમનું બાલપણ અનેરું હતું. તેમની સાથે રમવા દેવી આવતા; કોઈ હાથીના બચ્ચાનું રૂપ ધારણ કરીને નાનકડા પ્રભુને સૂંઢ પર ઝુલાવતા ને પોતાના પર સવારી કરાવતા; કોઈ વાંદરાનું રૂપ ધારણ કરીને ગમ્મત કરતા; નાનકડી દેવીઓ પ્રભુને ઝૂલે ઝૂલાવતી ને ખૂબ ઊંચા હીંચકા નાંખતી...છતાં બાલપ્રભુ બીતા ન હતા. કોઈવાર તે દેવી નાનકડા રત્નવિમાનમાં બેસાડી પ્રભુને ગગનવિહાર કરાવતા. તેમની બાલકીડાઓ જીવહિંસા વગરની નિર્દોષ હતી. તે કુમાર દેવ-દેવીઓ, પ્રભુ સાથે માત્ર ગમ્મત નહોતા કરતા, સાથે સાથે આત્માની અવનવી વાત પૂછીને પ્રભુ પાસેથી આત્મજ્ઞાન પણ લેતા હતા. મલ્લિકુમાર જ્યારે આનંદસહિત શાંતચેષ્ટાથી આત્માનો મંહિમા કહેતા ત્યારે આઠ-દસ વરસના કેટલાય બાળકો ને બાલિકાઓ પણ આત્મજ્ઞાન પામી જતા હતા. આ રીતે તીર્થકરપ્રકૃતિનો ઉદય આવ્યા પહેલાં જ એ બાલતીર્થકરે તો તીર્થકરપણાનું કામ શરૂ કરી દીધું હતું! એમનો આત્મા પોતે જ સ્વયં તીર્થરૂપ હતો,—પછી જડ પ્રકૃતિની શી જરૂર? જ્ઞાનચેતનાથી ભરેલી તેમની બાલચેષ્ટાઓ દેખીને તેમ જ અમૃત જેવી મીઠી વાણી સાંભળીને માતા-પિતા તેમ જ પ્રજાજનો અત્યંત પ્રસન્નતા પામતા ને મહાન તૃપ્તિ અનુભવતા હતા.

હવે મલ્લિકુમારે બાલવય છોડીને યુવાનીમાં પ્રવેશ કર્યો; તેમનો દેહ વજ્ર જેવો મજબૂત, સર્વાંગસુંદર અને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યરૂપ પરમાણુઓથી રચાયેલો હતો; તેમનું આયુ ૫૫૦૦૦ વર્ષ હતું; તેમને માટે દેવલોકમાંથી ભોગોપભોગની ઉત્તમ સામગ્રી ઈન્દ્ર મોકલતો હતો; એવા લોકોત્તર વૈભવની વચ્ચે પણ રાંગ-દ્વેષથી પાર એવા સમભાવનું વેદન તેમને ચાલુ જ હતું. તેમનું જીવન વ્રતસંપન્ન હતું. 'સદન નિવાસી તદપિ ઉદાસી'—એવા તેઓ દરરોજ નિર્વિકલ્પ આત્મધ્યાન કરતા હતા. અહા, નિર્વિકલ્પરસને પીનારા તે ભગવાન શું સંસારમાં હતા?—કે સંસારથી અલિપ્ત હતા?—તેમના અંતરના એ ગુપ્ત રહસ્યને જ્ઞાનીજનો જ જાણતા હતા.

યુવરાજ—મલ્લિકુમાર કોઈ કોઈવાર રાજસભાને પણ શોભાવતા, અને ન્યાય—નીતિની તથા ધર્મની આશ્ચર્યકારી ચર્ચા કરીને રાજસભાને મુગ્ધ કરી દેતાં. હવે માતા-પિતા પુત્રવધુને જોવા આતુર હતા, પરંતુ કુમારની ઉદાસીન વૃત્તિ જોઈને તેઓ આગ્રહ કરી શકતા ન હતા.

એમ કરતાં કરતાં, યુવરાજ મલ્લિકુમાર ૧૦૦ વર્ષના થયા; અત્યંત સુંદર યુવાન હોવા છતાં તેઓ મોક્ષસુંદરી સિવાય બીજી કોઈ સ્ત્રી ઉપર મુગ્ધ થયા ન હતા; મોક્ષમાં જ તેમનું ચિત્ત લાગેલું હતું. એકવાર રાજા પૃથ્વીપતિ તરફથી તેમની અતિ સુંદર કન્યા રતિકુમારી માટે કહેણ આવ્યું, માતા-પિતાને તે કન્યા એકદમ પસંદ પડી ગઈ. ત્યારે મલ્લિકુમાર મૌન રહ્યા પરંતુ તેમના મંદમંદ મુશ્કેરાટ વડે માતા-પિતા તેમની સંમતિ સમજી ગયા. અને તરત લગ્ન માટે તૈયારી કરી. માગશર સુદ અગિયારસે પ્રભુનો જન્મદિવસ હતો, અને લગ્ન પણ તે જ દિવસે નક્કી થયા. આખી મિથિલાપુરીમાં સર્વત્ર અદ્ભુત શોભા-શણગાર થવા લાગ્યા. રાજમહેલને દેવી અલંકારો વડે શણગારવામાં આવ્યો હતો. એટલું જ નહિ, મિત્રદેવોએ 'અગમ્ય હેતુપૂર્વક' મિથિલાના રાજમહેલના આંગણે એક નવી અદ્ભુત દેવી રચના કરી હતી—જાણે કે દેવોનું 'અપરાજિત-વિમાન' જ હોય!

મલ્લિકુમારે પૂછ્યું : અરે, આ બધો ઠાઠમાઠ શેનો છે ? ત્યારે માતાએ હસીને કહ્યું : મારા લાલ આ બધી તારા લગ્નની તૈયારી ચાલી રહી છે ! પુત્રવધુનું મુખ જોઈને અમને મહાન આનંદ થશે; તારી જાન જોડવા માટે તૈયારી થઈ રહી છે, રાજા-મહારાજાઓ પણ આવ્યા છે.

મલ્લિકુમાર ક્ષણભર તો આશ્ચર્યચકિત થઈને માતા સામે જોઈ રહ્યા : પછી બોલ્યા : બા, હું મારા આત્માને સંસારબંધનમાં પાડવા માંગતો નથી.....મને મોક્ષસુંદરીની લગ્નની લાગી છે, તેથી સંસારની બીજી કોઈ સ્ત્રીમાં મારું મન લાગતું નથી. મારે હજી ઘણી આત્મસાધના કરવાની છે.

માતાએ કહ્યું : હા બેટા, એ વાત હું જાણું છું; હજી તો તું નાનો છો; રાજસુખ ભોગવ, અમને આનંદ આપ અને પછી આત્મસાધના કરજે.

મલ્લિકુમાર કાંઈ બોલ્યા વગર ઊંડા વિચારમાં ઊતરી ગયા...જાનના પ્રસ્થાનની તૈયારી થઈ. ઉત્તમ હાથી પર આરૂઢ, અદ્ભુત વસ્ત્રાલંકારોથી સુસજ્જ વરરાજા મલ્લિકુમારની જાન લગ્ન માટે વિદાય થઈ; જે કોઈ મલ્લિકુમારનો ઠાઠમાઠ જોતાં તેઓ મુગ્ધ બની જતા. જાન રાજમહેલના દરવાજેથી બહાર નીકળતી હતી, ત્યારે નગરીની અદ્ભુત શોભા તથા અપરાજિત-વિમાન જેવી રચના એ મલ્લિકુમારની નજરે પડી; એકાએક તેમના જ્ઞાનમાં આભાસ થયો : અરે આવી શોભા તો મેં પૂર્વે પણ જોયેલી છે : બસ તેમને જાતિસ્મરણ થયું, અપરાજિત વિમાનની વિભૂતિ દેખાણી :

અરે, એ દેવલોકની દિવ્યવિભૂતિઓ પાસે આ શોભાની તો શી ગણતરી ! અસંખ્ય વર્ષ હું એ દેવલોકની વિભૂતિ વચ્ચે રહ્યો; જેની મને મમતા હતી તેનો પણ આખરે તો વિયોગ જ થયો. આ ક્ષણભંગુર શોભાના સંયોગથી આત્માને શું ? આત્માની શોભા રત્નત્રયના વીતરાગભાવથી જ છે. (વળી તેમને બીજા ભવનું જ્ઞાન થયું:) અહા, તે ભવમાં હું વૈશ્રવણ રાજા હતો ને મેં રત્નત્રયવ્રત કર્યું હતું તથા જિનદીક્ષા લઈને રત્નત્રયની આરાધના કરી હતી. ત્યાંથી અપરાજિત વિમાનમાં અહમિન્દ્ર થઈને ત્યાંના દેવી

વૈભવો અસંખ્યાત વર્ષો સુધી મેં ભોગવ્યા...છતાં આત્માને તૃપ્તિ તો ન જ થઈ. હવે આ તૂચ્છ ભોગોમાં આસક્ત રહેવું મને શોભતું નથી.

પ્રભુ મલ્લિકુમારનું ચિત્ત સંસારથી વિરક્ત થયું; જન્મદિવસ, વિવાહની તૈયારી ને વૈરાગ્ય-એ ત્રણ પ્રસંગનો સંગમ થયો. જાનના ઠાઠમાઠને બદલે એકાએક જિનદીક્ષાનું વાતાવરણ સરજાઈ ગયું. વૈરાગી પ્રભુ ચિંતવવા લાગ્યા : અરે, આ સંસારનો ઉપભોગ જીવને બંધનકર્તા છે; જેને કેવળ મોક્ષની જ ચાહના છે એવા મુમુક્ષુએ આ સંસારના બંધનમાં બંધાવું યોગ્ય નથી; સંસારના બંધનમાં સ્ત્રીનું બંધન મુખ્ય છે; વિવાહકાર્ય મુમુક્ષુને માટે લજ્જાસ્પદ અને મોક્ષસાધનામાં વિઘ્ન કરનારું છે. બસ, મારે વિવાહ નથી કરવા. હું તો આજે જ મહેલ છોડીને વનમાં જઈશ ને જિનદીક્ષા લઈને પરમાત્મપદને સાધીશ.

—આમ પરમ વૈરાગ્યપૂર્વક પ્રભુ મલ્લિકુમારે જિનદીક્ષા માટેનો, પોતાનો નિશ્ચય જાહેર કર્યો ને વૈરાગ્ય—ચિંતનમાં તત્પર થયા. માતા—પિતા અને પ્રજાજનો તો આ જોઈને સ્તબ્ધ બની ગયા; ચારેકોર હાહાકાર ફેલાઈ ગયો; શું બોલવું તે કોઈને સૂઝ્યું નહિ. કોની તાકાત કે એ વૈરાગી—સિંહને ફરી સંસારના પીંજરે પૂરાવાનું કહે ! લગનની જાનમાં જોડાવા માટે આવેલાં રાજાઓએ વિચાર્યું : અરે, આ સંસારની જાન તોડીને પ્રભુ હવે મોક્ષની જાન જોડે છે, તો તેમાં પણ અમે તેમની સાથે જ રહેશું; ભોગમાં સાથે હતા તો હવે યોગમાં પણ પ્રભુની સાથે જ રહેશું ને મોક્ષને સાધશું.—આ રીતે પ્રભુ મલ્લિરાજની સાથે ૩૦૦ રાજાઓ પણ જિનદીક્ષા લેવા તૈયાર થયા. વિવાહ સમયે વૈરાગ્ય એ તીર્થંકર મલ્લિનાથના જીવનની એક મહત્વની આશ્ચર્યકારી ઘટના બની; ત્યારે દેવલોકમાં પણ ખળભળાટ મચી ગયો.

રાજમહેલમાં પણ એકદમ ઊથલપાથલ થવા માંડી. માતા પ્રજાવતીથી પુત્રવિરહનું આ દશ્ય જીરવી શકાયું નહીં, એકદમ શોકથી તે રડી પડી. પિતાજી કુંભરાજા પણ ઘડીભર સૂનમૂન થઈ ગયા : 'બેટા ! તું જિનદીક્ષા ન લે'—એમ તો કેમ કહેવાય ? અને 'બેટા, તું દીક્ષા લેવા જા' એવું વિદાયવચન પણ કેમ નીકળે ? બંને જાણતા કે વૈરાગીપુત્ર હવે દીક્ષા લેવાનો જ છે, તેને કોઈ રોકી શકે નહિ, પણ પુત્રમોહને લીધે આવા કલ્યાણક પ્રસંગે પણ ઘડીભર તેમને શોક થવા લાગ્યો : રે મોહ ! તું કેવો દુષ્ટ છો—કે નજર સામેના ભરપૂર આનંદને પણ ભોગવવા નથી દેતો !!

પ્રભુ મલ્લિકુમારે અતિ કોમળ વૈરાગ્ય—સંબોધન વડે તેમનો મોહ દૂર કરાવતાં કહ્યું : હે માત ! હે તાત ! આ મોહ છોડો ! હું તમારાં બાળક તરીકે રહું તેના કરતાં પરમાત્મા થઈને તમને દર્શન દઉં... એ શું તમને પરમ ઈષ્ટ નથી ? અત્યારે મને પુત્ર તરીકે જોઈને તમને જે આનંદ થાય છે, તેના કરતાં મને પરમાત્મા તરીકે જોઈને તમને વિશેષ આનંદ થશે. ને હે માતા, હે પિતા ! તમારે પણ અંતે સંસારમોહ તોડીને વૈરાગ્યપંથે જ આવવાનું છે. તમે તો તત્ત્વનો જાણનારા છો; માટે શોચ છોડો ને જે પરમાત્મપદની સાધના માટે હું જાઉં છું તેમાં અનુમોદન કરીને તમે પણ તેની ભાવના ભાવો !

પિતાએ કહ્યું : દેવ ! તમારી વાત સત્ય છે; તમે તીર્થંકર થવા અવતર્યા છો, તમને સંસારના બંધનમાં બાંધી શકાયું નહિ. તમે તો જગતને પણ મોક્ષમાર્ગ બતાવીને બંધનથી છોડાવનારા છો. બેટા, અમારો મોહ હવે દૂર થયો છે; હવે અમે તમને માત્ર પુત્ર તરીકે નહિ પણ પરમાત્મા તરીકે જોઈએ છીએ ! તમે જ્યારે કેવળજ્ઞાન પામીને તીર્થંકર થશો—ત્યારે અમે પણ તમારા સમવંસરણમાં આવશું ને વ્રત—મહાવ્રત અંગીકાર કરીને આત્માનું કલ્યાણ કરશું ! માતા તો કંઈ બોલી શક્યા નહિ; મૌન રહીને પ્રભુ સામે જોઈ રહ્યા.

હે માતાજી ! હું આત્મસાધનામાં આગસ નહીં કરું; બહુ થોડા જ દિવસોમાં હું કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરીને પરમાત્મસ્વરૂપે તમને દર્શન દઈશ.—આમ કહીને તે વૈરાગીકુમાર તેમને નમન કરીને વીતરાગમાર્ગે ચાલ્યો. માતા-પિતા વૈરાગ્યથી સ્તબ્ધ થઈને આંસુભીની આંખે એ પરમાત્માને જતા જોઈ રહ્યા.

એ જ વખતે લૌકાતિકદેવોએ આવીને પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા અને સ્તુતિ કરી : હે દેવ ! આપ કુમારઅવસ્થામાં દીક્ષા લઈ રહ્યા છો તે ઉત્તમ કાર્ય છે... આ ચોવીસીમાં લગન વગર કુમારઅવસ્થામાં દીક્ષા લેનારા પાંચ તીર્થંકરોમાં આપ બીજા છો. પહેલાં વાસુપૂજ્ય તીર્થંકરે પણ બાલબ્રહ્મચારીપણે દીક્ષા લીધી હતી, પછી આપ પણ વિવાહ સમયે જ વૈરાગી થઈને બાલબ્રહ્મચારીપણે દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા છો ને ભવિષ્યમાં અંતિમ ત્રણ તીર્થંકરો પણ બાલબ્રહ્મચારીપણે દીક્ષા લેશે.—

“શ્રી વાસુપૂજ્ય-મલ્લિ-નેમ....પારસ-વીર અતિ,
નમું મન-વચ-તન ધરી પ્રેમ...પાંગો બાલયતિ.”

હે દેવ ! કેટલાક લોકો એમ સમજે છે કે તીર્થંકરને વૈરાગ્ય જાગતાં લૌકાંતિકદેવો આવીને તેમને સંબોધે છે ને તેમના વૈરાગ્યને દઢ કરે છે : પરંતુ હે દેવ ! એ વાત કલ્પનામાત્ર છે : અમે આપને સંબોધન કરનારા કોણ ? આપ પોતે જ સ્વયંબુદ્ધ છો, પરમવૈરાગી છો ને અમને બધાને સંબોધન કરનારા છો. અખંડ તેજથી સ્વયં પ્રકાશમાન સૂરજને શું દીવાની જરૂર છે ? હે નાથ ! અમે આપને સંબોધવા નહિ પણ માત્ર ભક્તિવશ અમારા વૈરાગ્યની દઢતા માટે આપની સેવામાં આવ્યા છીએ. “હે દેવ ! આપના જેવી રત્નત્રયવિભૂતિ અમને પણ પ્રાપ્ત થાઓ !” એવી ભાવના કરીને તે દેવો સ્વસ્થાનકે પાછા ગયા. પ્રભુનું ચિત્ત પોતાના આત્મચિંતનમાં લાગ્યું હતું, તેઓ બાર પ્રકારની વૈરાગ્યઅનુપ્રેક્ષા ચિંતવી રહ્યા હતા :-

- (૧) ચેતનરૂપ મારા સ્વધર્મો જ સદા મારી સાથે એકત્વરૂપ છે; બાકી બધાય સંયોગો ‘અધ્રુવ’ છે; મારી સાથે તે કોઈ શાશ્વત રહેનારાં નથી.
- (૨) કોઈ પણ સ્નેહીજનો કે ધનવૈભવ મને શાંતિ આપનાર કે દુઃખથી બચાવનાર નથી; તેથી તે બધા મને ‘અશરણ’ છે; રત્નત્રયધર્મરૂપ મારો આત્મા જ મને શરણ છે.
- (૩) આત્મસ્વરૂપ ભૂલીને, મિથ્યાત્વ અને કષાયવશ જીવે સંસારમાં ભવ કરી કરીને અનંત મહાન દુઃખો અનંતવાર ભોગવ્યા. તે ‘સંસાર’ દુઃખથી છૂટવા વીતરાગભાવ જ કર્તવ્ય છે.
- (૪) સંસારમાં કે મોક્ષમાં સર્વત્ર જીવ ‘એકલો’ છે. સંસારમાં પુણ્ય-પાપ તેના સાથી છે ને મોક્ષમાં જવા માટે સમ્યક્ત્વાદિ તેના સાથી છે. બીજાં કોઈ તેનું સાથીદાર નથી.
- (૫) અરે, રાગાદિ વિભાવો પણ મારા ચિદાનંદ સ્વરૂપથી ભિન્ન ‘અન્ય’ છે, ત્યાં શરીર કે સગાસંબંધીની શી વાત ! તે બધાથી હું જીદો છું.
- (૬) આ જીવને શરીરની મલિનતા કરતાં પણ વિષયકષાયના મલિનભાવો વધારે ‘અશુચિ’ ને દુઃખકારી છે; મારા પવિત્ર જ્ઞાનસ્વરૂપમાં મલિનભાવોને હું પ્રવેશવા નહીં દઉં.

[કોણ ભાવી રહ્યું છે આ વૈરાગ્યભાવના? પ્રભુ મલ્લિનાથ તીર્થંકર ભાવી રહ્યા છે.]

- (૭) અરે, મિથ્યાત્વાદિ ભાવોની તો શી વાત ! એક સૂક્ષ્મ શુભરાગરૂપ છીદ્ર પણ “જીવની નીકાને ભવસમુદ્રથી તરવા દેતું નથી, ને કર્મોનો આસ્રવ કરીને ભવમાં રખડાવે છે; માટે તે રાગાદિ ‘આસ્રવ’ ભાવો સર્વથા રોકવા જેવા છે.
- (૮) તે રાગાદિ આસ્રવભાવોને સર્વથા રોકવા માટે અને જીવની નીકાને ભવથી પાર કરવા માટે, આત્માના સમ્યક્ત્વાદિ શુદ્ધભાવરૂપ ‘સંવર’ જ ઉત્તમ સાધન છે.
- (૯) પૂર્વે બંધાયેલા દીર્ઘ સ્થિતિવાળા કર્મોને પણ હું આત્મશુદ્ધિની વૃદ્ધિ વડે શીઘ્ર તોડીને, આત્મામાંથી તેને ‘નિર્જરી’ નાંખીશ.
- (૧૦) આત્મસ્વરૂપમાં એકાગ્ર થયેલો શુદ્ધ ઉપયોગ, તે મોહ કે ક્ષોભ વગરનો છે, વીતરાગી સમભાવરૂપ છે, તે જ મારો ‘ધર્મ’ છે. તેના વડે હું મારા આત્માને સંસારથી ઉદ્ધારીને સિદ્ધપદમાં સ્થાપીશ.

(૧૧) મારા અનંતગુણ-પર્યાયોથી ભરેલો મારો ચૈતન્ય 'લોક' મારામાં પરિપૂર્ણ છે; તેને જ અતંમુખ અવલોકન વડે હું અવલોકું છું; તેનાથી બહાર અનેક વિચિત્રતાથી ભરેલા લોકમાં કાંઈ પણ મારું નથી.

(૧૨) નરક-તિર્યચના અતિઘોર દુઃખો, કે દેવો-મનુષ્યની વિભૂતિઓ પણ અનંતવાર જીવ પામ્યો, તે કાંઈ દુર્લભ કે અપ્રાપ્ત નથી; જીવને પોતાના સ્વરૂપની અનુભૂતિરૂપ 'બોધિ' તે જ પરમ દુર્લભ છે, અને તે જ જીવને મહાન સુખ દેનાર છે. તેની પ્રાપ્તિનો આ અવસર છે; માટે અખંડબોધિની

આરાધના જ કર્તવ્ય છે; તેમાં આળસ કરવા જેવી નથી. મુમુક્ષુ બુદ્ધિમાન જીવોએ કાળનો એક કણિયો પણ ધર્મ વગર વીતાવવો ન જોઈએ.

આ પ્રમાણે ઉત્તમ વૈરાગ્યભાવનાના ચિંતનપૂર્વક પ્રભુ મલ્લિકુમાર જિનદીક્ષા માટે વનગમન કરવા ઉત્સુક થયા. તે જ વખતે ઈન્દ્રાદિ દેવો દીક્ષાકલ્યાણક ઊજવવા માટે 'જયંતી' નામની સુંદર શિબિકા લઈને ત્રિશિલાપુરીમાં આવી પહોંચ્યા. પ્રભુ પાલખીમાં આરૂઢ થયા.

મલ્લિનાથની જાન ચાલી મુક્તિસુંદરી વરવા....

પોતાની નગરીના રાજકુમારને ભરયુવાનવયે રાજપાટ છોડીને વનગમન કરતાં દેખીને પ્રજાજનો વૈરાગ્યથી ગદ્ગદ્ભાવે અભિનંદી રહ્યા હતા : અહા, દેખો આ રાજકુમાર ! લગ્નપ્રસંગે જ રાજભોગોને છોડીને સાધુ થવા વનમાં જાય છે. લોકો તો ભોગોપભોગ પાછળ દોડે છે, ભોગોને ભોગવીને થાકી જાય તોપણ તેને છોડતા નથી; ત્યારે આ વૈરાગી રાજકુમાર તો પોતાને મળેલા દિવ્યભોગોને પણ ભોગવ્યા વગર જ ત્યાગી રહ્યા છે. ધન્ય એનો અવતાર ! ધન્ય એમનું આત્મજ્ઞાન ને ધન્ય એમનો વૈરાગ્ય !! થોડીવાર પહેલાં જે રાજાઓ અને હાથી વંગેરે વૈભવ મલ્લિકુમારના લગ્નની જાનમાં જવા ઠાઠમાઠથી તૈયાર થયા હતા, તે બધાય હવે પ્રભુની સાથે મોક્ષની જાનમાં જવા તૈયાર થયા....ભોગમાર્ગના સાથીદારો હવે યોગમાર્ગમાં સાથીદાર બન્યા. અનેક હાથી-ઘોડા વગેરે પ્રાણીઓ પણ પ્રભુની પાછળ-પાછળ શ્વેતવનમાં ચાલ્યા. વિવાહ માટેની જાન વખતે, જે પટ્ટહાથી ઉપર વરરાજા મલ્લિકુમાર બેઠા હતા, તે હાથી પણ તેમને સંસારથી વિરક્ત મુનિદશામાં દેખીને આશ્ચર્યપૂર્વક અતિ લાગણીથી તેમની સમીપમાં જ બેસી રહ્યો; તે પ્રભુની પરમશાંત ધ્યાનમુદ્રા સામે જોઈ રહ્યો ને જાણે તે પોતે આંખ મીંચીને એવું ધ્યાન શીખવા લાગ્યો. તે હાથી વગેરેને પણ વનનું એ શાંતિભર્યું વાતાવરણ અને પ્રભુનું સાન્નિધ્ય છોડીને રાજમહેલમાં પાછા આવવાનું મન ન થયું એટલે તે પણ વનમાં જ રહી ગયા, ને પ્રભુની સમીપમાં રહી આત્મહિત કરવા લાગ્યા. ધન્ય સંતનું સાન્નિધ્ય !!

શ્વેતવનના ઉપશાંત વાતાવરણમાં જિનદીક્ષાનો એક મહાન મંગળ ઉત્સવ શરૂ થયો. જન્મની જેમ દીક્ષાકલ્યાણક વખતે પણ દેવો એકસાથે સાડાબાર કરોડ વાજાં વગાડતા હતા, પણ અત્યારે તેમાંથી વૈરાગ્યના પરમ શાંત સૂર નીકળતા હતા. અતિ શાંત અને રમણીય એવા તે શ્વેતવનમાં આવીને પ્રભુ મલ્લિનાથે ક્ષણભર આત્મચિંતન કર્યું; જનસમૂહ પ્રત્યે પરમ શાંત દષ્ટિથી એકવાર નજર કરી. પ્રભુની નજર ઝીલીને સૌ પાવન બન્યા. બસ, પ્રભુએ જાણે એ સમભાવ ભરેલી દષ્ટિ વડે સૌની વિદાય લીધી; મુગટ ને હાર ઉતાર્યા. મસ્તકના મુંવાળા કેશનો લોચ કરીને દેહ પ્રત્યે પરમ ઉપેક્ષાવૃત્તિ ધારણ કરી; ઊં નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ એવા ઉચ્ચારપૂર્વક સિદ્ધોને વંદન કરીને પંચમહાવ્રતી-દિગંબર મુનિ થયા ને આત્મધ્યાનમાં ઉપયોગને એકાગ્ર કર્યો. તે જ ક્ષણે મલ્લિનાથ મુનિરાજને નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગદશા પ્રગટી—પોતે જ સ્વયં 'ધર્મ' થયા, કેમ કે શુદ્ધોપયોગરૂપ થયેલો આત્મા તે જ શ્રમણ છે, તે જ મોક્ષમાર્ગ છે, તે જ કેવળજ્ઞાન છે અને તે જ સિદ્ધ છે. તીર્થંકર મુનિરાજના આત્મા આજે (માગશર સુદ અગિયારસે)રત્નત્રયરૂપે પરિણમીને શ્રમણ થયા, સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગરૂપ પરિણમ્યા.

બે દિવસના ઉપવાસ બાદ તે તીર્થંકર મુનિરાજને મિથિલાપુરીમાં નંદીષેણરાજે નવધા ભક્તિપૂર્વક આહારદાન દઈને પારણું કરાવ્યું. તીર્થંકરમુનિરાજ જેવા સર્વોત્તમ સુપાત્રને આહારદાનનો પ્રસંગ બનતાં દેવોએ પણ આનંદિત થઈને જયજયકાર કરતાં આકાશમાંથી પુષ્પ-રત્નોની વૃષ્ટિ કરી, મોક્ષગામી મુનિના કરમાં ભોજન દેનારા તે મહાત્મા પોતે પણ મોક્ષના ભાજન બની ગયા, કેમકે એવો નિયમ છે કે તીર્થંકરને મુનિદશામાં પ્રથમ પારણું કરાવનાર જીવ તે જ ભવે અથવા ત્રીજા ભવે મોક્ષ પામે છે.

પ્રભુ મલ્લિનાથની આત્મસાધના આશ્ચર્યકારી હતી; મોહરાજાના સેનાપતિ એવા દુષ્ટ કામરૂપી મહાશત્રુને તો તેમણે પહેલેથી જ હણી નાંખ્યો હતો, તેથી બાકીના મોહને જીતતાં તેમને ઝાઝી વાર ન લાગી. મુનિદશામાં તેઓ છન્નસ્થપણે માત્ર છ જ દિવસ રહ્યા...શુદ્ધાત્માના ધ્યાનની જોરદાર ધૂણી ધખાવીને તેમાં ઘાતિકર્મોનાં લાકડાંને એટલી ઝડપથી સળગાવી દીધા કે છ જ દિવસમાં તેઓ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરીને પરમાત્મા થયા. બધા તીર્થંકરોમાં મલ્લિનાથને મુનિદશામાં છન્નસ્થપણે રહેવાનો કાળ સૌથી ઓછો હતો. મુનિ થયા પછી ભગવાન આદિનાથે છન્નસ્થદશામાં એક હજાર વર્ષ કેવળજ્ઞાન માટે તપસ્યા કરી હતી, જ્યારે મલ્લિનાથે માત્ર છ દિવસની તપશ્ચર્યામાં કેવળજ્ઞાન લીધું. મિથિલાનગરીના જે શ્વેતવનમાં દીક્ષા લીધેલી તે જ વનમાં કેવળજ્ઞાન થયું; આ રીતે મિથિલાપુરી મલ્લિપ્રભુના ચાર કલ્યાણકથી પાવન થઈ. માત્ર ૧૦૦ વર્ષમાં મિથિલાપુરીની પ્રજાએ તીર્થંકર પ્રભુના ચાર કલ્યાણક પોતાના આંગણે નજરે જોયા. વાહ રે ધન્ય તે દેશ! ધન્ય તે કાળ! ધન્ય તે જીવો! ને સૌથી ધન્ય તે ભગવાન—આત્મા!

માગશર વદ બીજે ૧૯મા મલ્લિપ્રભુને કેવળજ્ઞાન થતાં ઈન્દ્રલોક ફરીને આનંદથી ખળભળી ઊઠ્યો; દેવો ભક્તિથી દોડી આવ્યા; ક્ષણભરમાં સમવસરણની રચના કરી; અને સર્વજ્ઞ પરમાત્માની પૂજા કરીને કેવળજ્ઞાનનો ભવ્ય મહોત્સવ ઊજવ્યો. એ સમવસરણની અદ્ભુત શોભાનું વર્ણન શબ્દોથી ન થઈ શકે, નજરે જુઓ તો જ એની દિવ્યતાની ખબર પડે. અહા, પરમાત્મા પોતે જેની વચ્ચે બિરાજતા હોય, તે સ્થાનની શોભા જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ હોય—એમાં શી નવાઈ! અરે, એક નાનકડા સાધકના હૃદયમાં જ્યાં 'પરમાત્મા' બિરાજે છે ત્યાં તેની શોભા પણ ત્રણલોકના વૈભવથી શ્રેષ્ઠ શું નથી થઈ જતી!! એ સમવસરણમાં માત્ર એક (તીર્થંકર) પરમાત્મા જ નહિ—પણ બીજા બે હજાર ને બસો સર્વજ્ઞપરમાત્મા પણ એકસાથે બિરાજતા હતા. અહા, એ આશ્ચર્યકારી ધર્મદરબારની શી વાત!

એ ધર્મદરબારમાં જિનરાજાના દર્શન કરવા જીવોના થોકેથોક સમવસરણમાં ઊમટ્યા...જીવોની પ્રસન્નતાનો પાર ન હતો. તીર્થકરપ્રભુના સમવસરણની અદ્ભુત શોભા સજ્જનોને મહા આનંદ દેનારી હતી. તેમાં દાખલ થતાં જ તે ભવ્યાત્માઓને એમ થતું હતું. કે અહા, આ તો અમે અમારા મોક્ષમંડપમાં આવ્યા!! ચારે તરફ બેસીને ધર્મશ્રવણ અને આત્મસાધના કરનારા ગણધર દેવોથી માંડીને દેવો-મનુષ્યો-તિર્યચોની બારસભારૂપે મોક્ષગામી ભવ્યજીવોનો મંગળ મેળો ત્યાં ઊભરાતો હતો. સર્વજ્ઞપરમાત્મા ભગવાન મલ્લિનાથ ચારે બાજુના જીવોને પોતાની સન્મુખ દેખાતા હતા; તેમની સન્મુખ જોનાર જીવ તેમના દેહદર્પણમાં પોતાના સાત ભવને દેખી શકતો, અને જો તેમના આત્મદર્પણમાં દેખે તો તે જીવ પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પણ દેખી લેતો હતો. ઘણાય જીવો તો સમવસરણમાં અંદર ગયા પણ પછી પાછા બહાર ન આવ્યા,—સમવસરણમાં જ પ્રભુસન્મુખ આત્મજ્ઞાન પામીને એવી આત્મસાધના કરી કે ત્યાં જ મુનિ થઈ, કેવળજ્ઞાન પ્રગટાવી, મોક્ષ પામી સીધા સિદ્ધપુરીમાં પહોંચી ગયા." સમવસરણમાં અંદર ગયા પણ બહાર ન આવ્યા. સમવસરણમાં કોઈ જીવનું મરણ ન થાય, પણ મોક્ષ થાય. મોક્ષ એ કાંઈ મરણ નથી, એ તો શાશ્વત જીવન છે.

શ્રી તીર્થકરપ્રભુના પુણ્યપ્રતાપે સમવસરણભૂમિનું એક આશ્ચર્ય એ છે કે તેની જગ્યાના ક્ષેત્રફળ કરતાંય અનેક ગણી સંખ્યાના દેવ-મનુષ્ય-તિર્યચો તેમાં ભીડ વગર સમાઈ જાય છે. સમવસરણમાં કોઈને રોગ કે દુઃખાવો થતાં નથી, ભૂખ-તરસ લાગતા નથી, વેરવિરોધ થતા નથી,—સમવસરણમાં દાખલ થતાં જ એ બધું દૂર થઈ જાય છે અને મુમુક્ષુ જીવોનું ચિત્ત પરમ શાંતિપૂર્વક એ સાક્ષાત્ પરમાત્માના દર્શનમાં તથા ધર્મશ્રવણમાં લાગી જાય છે. પછી ઊંડા ઊતરીને તે ભવ્યજીવો, પ્રભુએ જેવું અદ્ભુત આત્મસ્વરૂપ કહ્યું તેવું દેખવા માટે પોતાના અંદરમાં ઉપયોગને જોડે છે અને નિજવૈભવ નીહાળીને ન્યાલ થઈ જાય છે.

પ્રભુ મલ્લિનાથના સમવસરણમાં બે હજાર ને બસો કેવળી, પરમાત્માઓ ગગનમાં બિરાજતા હતા; તે ઉપરાંત વિશાખસેન વગેરે ૨૮ ગણધરો હતા; વિવિધ લબ્ધિવાળા કુલ ૪૦ હજાર મુનિવરો હતા. બંધુષેણા વગેરે ૫૫૦૦૦ આર્યિકાઓ હતાં, એકલાખ શ્રાવકો ને ત્રણ લાખ શ્રાવિકાઓ હતાં. તિર્યચોની સંખ્યાનો તો પાર ન હતો. સૌ જિનભક્તિમાં તત્પર હતા ને વીતરાગનાં વચનામૃત ઝીલીને પરમ શાંતરસનું પાન કરતા હતા.

સર્વજ્ઞ પરમાત્મા મલ્લિનાથ પ્રભુના કેવળજ્ઞાનની મહા પૂજા કરીને ઈન્દ્રે સ્તુતિ કરી : અહો દેવ ! આપ પરમપુરુષ છો; પુરુષાર્થ વડે પરમ પદ આપે પ્રાપ્ત કર્યું છે, ને જગતને પણ તે પુરુષાર્થનો ઉપદેશ આપીને આપ મોક્ષમાર્ગનું પ્રવર્તન કરી રહ્યા છો. આપ ધર્મતીર્થના નાયક છો. મોહનો મિત્ર કામ તો આપના નામ માત્રથી ધૂજે છે. હે દેવ ! આપને સ્ત્રી કહીને આપનો અર્વાર્ણવાદ કરનારા જીવો પ્રત્યે પણ આપ દ્વેષ નથી કરતા,—તે આપની વીતરાગતાનો જ મહિમા છે; પરંતુ તેથી તે અભુધ જીવો શું પોતાના અપરાધનું ફળ નહીં ભોગવે ? પ્રભો, આપનું આયુ ૫૫૦૦૦ (પંચાવન હજાર) વર્ષનું હોવા છતાં, માત્ર એકસો વર્ષ જ આપ છવ્વસ્ય રહ્યા ને ૧૦૦ વર્ષે પરમાત્મા થઈને હવે ૫૪,૮૦૦ વર્ષો સુધી આપ તીર્થકરપણે ભરતક્ષેત્રમાં મંગલ વિહાર કરશો ને આપના દિવ્ય ઉપદેશથી લાખો-કરોડો જીવો ધર્મ પામીને પોતાનું કલ્યાણ કરશે. અહો, અનંત ચતુષ્ટયધારી દેવ ! આપને નમસ્કાર હો....દ્રવ્ય-ગુણ-પચાયિ સર્વ પ્રકારે શુદ્ધ ચેતનારૂપ હે શુદ્ધાત્મા ! આપને નમસ્કાર હો. અનંત આત્મવૈભવધારી હે પરમેશ્વર ! આપને નમસ્કાર હો. ત્રણ કાળ સહિત સમસ્ત વિશ્વને જાણી લેનારા હે સર્વજ્ઞ ! આપના જ્ઞાનનો મહિમા અજોડ છે. પ્રભુ ! આપનું કેવળજ્ઞાન ત્રણ જગતને મંગળરૂપ છે.—આ પ્રમાણે સ્તુતિ વડે ઈન્દ્રે પ્રભુના કેવળજ્ઞાન-કલ્યાણકનો મહા મંગળ મહોત્સવ કર્યો.

પોતાના રાજકુમારને માત્ર છ દિવસમાં જ પરમાત્મા તરીકે જોતાં મિથિલાપુરીના પ્રજાજનોના આનંદનો પાર ન હતો : આ ૧૯મા તીર્થકરના ચાર કલ્યાણક આપણી નગરીમાં ઉજવાયા ને હજી ૨૧મા તીર્થકરના પણ ચાર કલ્યાણક આપણી નગરીમાં ઉજવાશે. અહા ! આઠ કલ્યાણકો વડે ધન્ય આપણી નગરી !! પ્રભુ મલ્લિનાથને કેવળજ્ઞાન થવાની વાત જાણતાં જ અતિ આશ્ચર્યપૂર્વક પિતા કુંભમહારાજા તથા માતા પ્રજાવતી તત્કાળ સમવસરણમાં આવી પહોંચ્યા, અને પોતાના પુત્રને પરમાત્મસ્વરૂપે દેખીને કલ્પનાતીત હર્ષાનંદ પામ્યા—“અહા ! અમારો પુત્ર પ્રભુ થઈને અમને દર્શન દેવા આવ્યો !” એમને કલ્પનાય ન હતી કે માત્ર છ દિવસમાં અમે અમારા ‘લાડીલા લાલ’ને આવા ભગવાન સ્વરૂપે અમારી નગરીમાં જ દેખશું ! છ દિવસ પહેલાં જે પુત્રવિયોગના પ્રસંગે મહાન શોક થયેલો; તેને જ અત્યારે દિવ્યવિભૂતિ સહિત પરમાત્મસ્વરૂપે જોતાં તેઓ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા અને મહાન હર્ષ વડે તેમનો ખેદ ધોવાઈ ગયો. અને, તે હર્ષનો ઊભરો પણ લાંબો સમય ન ટક્યો, કેમકે પ્રભુની વાણીમાં ચૈતન્યના વીતરાગસ્વરૂપનો અદ્ભુત મહિમા સાંભળતાં જ તેઓએ હર્ષ—ખેદથી પાર એવા આત્મઅનુભવ માટે ઉપયોગને અંતર્મુખ કર્યો. ક્ષણભર શુદ્ધોપયોગી થઈ, પછી વિશુદ્ધપરિણામની વૃદ્ધિ વડે ચારિત્રદશા ગ્રહણ કરીને તેમણે પોતાનું આત્મકલ્યાણ કર્યું. પિતા કુંભરાજા તો તે જ ભવે મોક્ષ પામ્યા; ને માતાજી એકાવતારી થઈ સ્વર્ગે સીધાવ્યા. અહા, તીર્થકર જેવા પુત્રનો સંયોગ, તેનો પણ માતા-પિતાને વિયોગ થયો....ને અંતે તો તે પિતા—પુત્ર કે માતા—પુત્રનાય સંબંધનો મોહ તોડીને, આત્માની પોતાની વીતરાગતા જ શરણરૂપ થઈ.—

તેથી ન કરવો રાગ જરીયે ક્યાંય પણ મોક્ષેચ્છુએ;
વીતરાગ થઈને એ રીતે તે ભવ્ય ભવસાગર તરે.

હું પરતણો નહિ, પર ન મારાં, જ્ઞાન કેવળ એક હું,
—જે એમ ધ્યાવે ધ્યાનકાળે જીવ તે ધ્યાતા બને.

પ્રભુ શ્રી મલ્લિનાથદેવે ૫૪ હજાર નવસો વર્ષ સુધી વીતરાગમાર્ગનો ઉપદેશ આપીને ભવ્યજીવોનું કલ્યાણ કર્યું. અંતે જ્યારે એકમાસ આયુ અવશેષ રહ્યું ત્યારે સમ્મેદશિખર પર આવીને સ્થિર થયા....ને કાયા—વચન—મનના યોગોનો નિરોધ કરીને સિદ્ધપદમાં જવાની તૈયારી થઈ. ફાગણ સુદ પાંચમના રોજ એકક્ષણભર ૧૪મા ગુણસ્થાનને અનુભવીને, બીજી જ ક્ષણે તે પ્રભુજી સંસારથી સર્વથા મુક્ત થઈ સંબલટૂંક પર સિદ્ધાલયમાં બિરાજમાન થયા. દેવોએ આવીને પંચમકલ્યાણકનો મહોત્સવ કર્યો; મોક્ષનાં વાજાં વગાડ્યાં ને પ્રભુની પૂજા કરી :—

મલ્લિનાથ જિનરાજકી સંબલટૂંક હૈ જેહ,
મન વચ તન કર પૂજહું શિખરસમ્મેદ યજેહ.

પહેલાં જેઓ વિદેહક્ષેત્રમાં વૈશ્રવણરાજા હતા ને રત્નત્રયધર્મની મહાપૂજા તથા ઉપાસના કરીને જેમણે તીર્થકરપ્રકૃતિ બાંધી, પછી અપરાજિત—વિમાનમાં જેઓ અહમિન્દ્ર થયા, અને છેવટે કુંભરાજાના પુત્ર તરીકે અવતરી, વિવાહ વખતે જ વૈરાગ્ય પામી, કેવળજ્ઞાન પ્રગટાવી ભરતક્ષેત્રના ૧૯મા તીર્થકર થયા, તે પરમ પુરુષ ભગવાન મલ્લિનાથનું આ મંગલ જીવન ભવ્યજીવોને મોક્ષપુરુષાર્થનું પ્રેરક હો. આ મલ્લિનાથ—પુરાણવડે તેમનું ભાવ—સ્તવન અમારા રત્નત્રયની વિશુદ્ધિનું કારણ હો.

[ઈતિ શ્રી મલ્લિનાથ જિનરાજનું મંગલ પુરાણ પૂર્ણ થયું.]